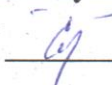

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра музичного мистецтва**

Освітній рівень: Магістр
Освітня програма: Музичне мистецтво
Спеціальність: 025 Музичне мистецтво

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

 Оксана СТІХАР

« 15 » зрудня 2025 року

**ЗАВДАННЯ
НА ДОСЛІДНИЦЬКУ ЧАСТИНУ ДО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ
Гур'єва Сергія Анатолійовича**

1. Тема роботи: **Еволюція художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві**

Керівник роботи: **Щербак Ігор Вікторович, кандидат педагогічних наук, доцент.**

Затверджені наказом закладу вищої освіти від «26» листопада 2025 року №1338-УЧ

2. Строк подання студентом роботи: 10.12.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: фахова література, довідники з мистецтва, матеріали конференцій, репозитарій університету

4. Дата видачі завдання: 20.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

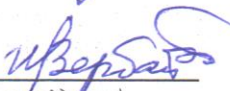
№ з/п	Назва етапів творчого проєкту	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Ознайомлення з науковою та методичною літературою з предмету та об'єкту дослідження	Жовтень 2024	Виконано
2	Складання розгорнутого плану дослідної частини та ознайомлення з ним керівника творчого проєкту	Жовтень 2024	Виконано
3	Написання розділу 1. Теоретичні засади еволюції художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві	Грудень 2024	Виконано
4	Написання розділу 2. Практичний аналіз виконавських інтерпретацій обраних творів	Лютий 2025	Виконано
5	Написання розділу 3. Рекомендації щодо розвитку художньо-виразного виконавства	Травень 2025	Виконано
6	Написання загальних висновків до роботи	Жовтень 2025	Виконано
7	Оформлення дослідницької частини проєкту	Листопад 2025	Виконано
8	Передача дослідницької частини проєкту рецензенту для рецензування	Листопад 2025	Виконано
9	Передача дослідницької частини проєкту керівникові для написання відгуку	Листопад 2025	Виконано
10	Попередній захист дослідницької частини проєкту	09.12.2025	Виконано
11	Публічна демонстрація творчого проєкту	29.12.2025	Виконано

Студент

 (підпис)

Сергій ГУР'ЄВ

Керівник роботи

 (підпис)

Ігор ЩЕРБАК

**Міністерство освіти і науки України
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кафедра музичного мистецтва

Музичне мистецтво

025 Музичне мистецтво

Пояснювальна записка до творчого проєкту

**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
на тему: Еволюція художньо-виражальних засобів у виконавському
гітарному мистецтві**

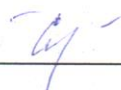
студента Гур'єва Сергія Анатолійовича

Науковий керівник: Щербак Ігор Вікторович,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Васильєва Лариса Леонідівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Допущено до захисту « 8 » грудня 2025 р.

Завідувач кафедри д.п.н., професор

 Оксана СТРИХАР

АНОТАЦІЯ

Гур'єв С.А. Еволюція художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві. Дослідницька частина до творчого проєкту зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» освітньої програми «Музичне мистецтво». Миколаїв: НУК ім. адмірала Макарова. 2025. 83 сторінки.

Мета дослідження полягає у вивченні еволюції художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві та визначенні закономірностей їх розвитку в різні історичні періоди. Проаналізовано історичний розвиток гітари та становлення виконавських традицій, визначено ключові етапи формування художньо-виражальних засобів, класифіковано основні художньо-виражальні засоби гітарного мистецтва, охарактеризовано їх роль у формуванні інтерпретаційної виразності, досліджено вплив технічних і стилєвих інновацій на еволюцію художньої виразності виконання, здійснено порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій вибраних творів з позиції використання художньо-виражальних засобів, розроблено практичні поради щодо стилістично виваженої інтерпретації творів різних епох з урахуванням специфіки гітарного інструментарію та сучасних виконавських практик.

Ключові слова: гітарне мистецтво, художньо-виражальні засоби, виконавська інтерпретація, еволюція виконавських традицій, стилєві особливості.

ANNOTATION

Serhii Huriev. The evolution of artistic expression in guitar performance. Research component of a creative project in the field of 025 “Musical Arts” of the educational program “Musical Arts.” Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding. 2025. 83 pages.

The purpose of the study is to examine the evolution of artistic means of expression in guitar performance and to identify patterns in their development throughout different historical periods. The historical development of the guitar and the formation of performance traditions are analyzed, the key stages in the formation of artistic means of expression are identified, the main artistic means of expression in guitar art are classified, their role in the formation of interpretative expressiveness is characterized, the influence of technical and stylistic innovations on the evolution of artistic expressiveness in performance is investigated, a comparative analysis of the performance interpretations of selected works from the perspective of the use of artistic and expressive means is carried out, and practical recommendations are developed for the stylistically balanced interpretation of works from different eras, taking into account the specifics of the guitar instrument and contemporary performance practices.

Keywords: guitar art, artistic means of expression, performance interpretation, evolution of performance traditions, stylistic features.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕВОЛЮЦІЇ ХУДОЖНЬО-ВІРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ.....	10
1.1. Історичний розвиток гітари та виконавських традицій.....	10
1.2. Основні художньо-виражальні засоби у гітарному мистецтві.....	16
1.3. Вплив технічних та стильових інновацій на виразність виконання.....	22
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОНАВСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ОБРАНИХ ТВОРІВ.....	26
2.1. Маттіа Венто – Соната мі мінор.....	26
2.2. Хорхе Морель – Сонатина для Девіда Рассела (частина 1).....	34
2.3. Франсіско Таррега – Гавот.....	38
2.4. Хорхе Морель – Данза Бразільєра.....	42
2.5. Ендрю Йорк – Сонячний промінь.....	45
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ВІРАЗНОГО ВИКОНАВСТВА.....	49
3.1. Робота над динамікою, агогікою та фразуванням.....	49
3.2. Технічні прийоми формування тембрової палітри (аплікатура, штрихи, позиції).....	51
3.3. Рекомендації щодо роботи над інтерпретацією та стилем (бароко–романтизм–XXI ст.).....	54
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена сучасними тенденціями розвитку виконавського гітарного мистецтва, у якому особлива увага приділяється виразності та художньому осмисленню твору. У сучасній практиці гітарного виконання виникає потреба не лише у технічному володінні інструментом, але й у глибокому розумінні історичних стилів, інтерпретаційних традицій та художньо-виражальних засобів, що дозволяють передати авторський задум та емоційний зміст твору.

Дослідження еволюції художньо-виражальних засобів дозволяє простежити, як зміни у техніці, аплікатурі, штрихах та тембрових можливостях гітари впливали на інтерпретацію творів різних епох. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про розвиток виконавської майстерності та допомагає гітаристам сучасності ефективніше поєднувати технічні можливості інструменту з художньою виразністю.

Крім того, актуальність теми зумовлена зростаючим інтересом до методики навчання гри на класичній гітарі та підвищення виконавської культури студентів музичних закладів. Аналіз історичних і сучасних практик виконання дозволяє розробити рекомендації для вдосконалення інтерпретаційних навичок, що сприяє розвитку професійного рівня гітаристів і збагаченню гітарного репертуару новими підходами до художньо-виражальної гри.

Об'єкт дослідження – виконавське гітарне мистецтво та процес формування художньо-виражальних засобів у гітарних інтерпретаціях.

Предмет дослідження – художньо-виражальні засоби, що використовуються у виконанні творів різних стилів і епох на класичній гітарі, та їх еволюція в контексті історичного розвитку інструменту і виконавських традицій.

Мета дослідження – вивчити еволюцію художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві та визначити закономірності їх розвитку в

різні історичні періоди, а також запропонувати практичні рекомендації щодо підвищення виразності виконання.

Для досягнення поставленої мети визначено розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати історичний розвиток гітари та становлення виконавських традицій, визначивши ключові етапи формування художньо-виражальних засобів;

2. Визначити та класифікувати основні художньо-виражальні засоби гітарного мистецтва, охарактеризувавши їх роль у формуванні інтерпретаційної виразності;

3. Дослідити вплив технічних і стильових інновацій на еволюцію художньої виразності виконання;

4. Здійснити порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій вибраних творів (М. Венто, Х. Мореля, Ф. Таррегі, Е. Йорка) з позиції використання художньо-виражальних засобів;

5. Визначити особливості поліфонічного, крупноформного та танцювального мислення композиторів у контексті їх впливу на виконавські підходи гітаристів;

6. Розробити методичні рекомендації для роботи над розвитком художньо-виразного виконання, включно з динамікою, агогікою, фразуванням та тембровими техніками;

7. Сформулювати практичні поради щодо стилістично виваженої інтерпретації творів різних епох (від бароко до XXI століття) з урахуванням специфіки гітарного інструментарію та сучасних виконавських практик.

Методи дослідження включають комплексний підхід до вивчення еволюції художньо-виражальних засобів у гітарному виконанні. До них належать теоретичний аналіз наукових джерел та літератури з гітарного мистецтва для визначення історичних закономірностей і основних засобів виразності; порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій обраних творів з метою виявлення характерних художньо-виражальних прийомів; практичне спостереження та аналіз технічних і тембрових особливостей виконання; синтез

та узагальнення отриманих даних для формування рекомендацій щодо розвитку виразності та інтерпретаційної майстерності.

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації знань про еволюцію художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві. Дослідження дозволяє узагальнити історичні та сучасні підходи до інтерпретації творів різних стилів і епох, визначити закономірності розвитку техніки та виразності виконання, а також розширити наукове уявлення про взаємозв'язок між технічними інноваціями та художньою виразністю на класичній гітарі.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання його матеріалів під час навчання здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Рекомендації щодо розвитку динаміки, агогіки, фразування, тембрових прийомів та стилістично виваженої інтерпретації можуть бути використані викладачами та студентами для підвищення виразності виконання, удосконалення техніки гри та глибшого осмислення репертуару різних епох. Це сприяє формуванню професійної майстерності сучасних гітаристів і розвитку сучасного виконавського мистецтва.

Апробація результатів дослідження: XXV Міжнародна онлайн конференція «Психологічна підтримка учнів закладів мистецької освіти під час освітнього процесу і формування викладачем навичок самодопомоги під час виникнення кризових ситуацій» (Київ, 02.03.2025 р.), Всеукраїнський науково-практичний семінар «Мистецька освіта в епоху цифрових технологій: виклики та перспективи» (Миколаїв, 17-18.04.2025 р.), II Міжнародна науково-теоретична конференція «Сучасна наука та інновації: тенденції, виклики та перспективи» (Нью-Йорк, США, 21.11.2025 р.) (додаток А, Б).

Публікації:

1. Гур'єв С. А. Інноваційні підходи до навчання гри на гітарі. *Мистецька освітня галузь: методики і технології* : зб. наук. доп. здоб. вищої освіти кафедри музичного мистецтва / за ред. О.І.Стріхар та ін. Миколаїв : НУК, 2025.

С. 47–51. URL: <https://nuos.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/2025-MISTECKA-OSVITNYa-GALUZ-METODIKI-I-TEHNOLOGII-.pdf> (додаток В).

2. Гур'єв С. А. Теоретичні засади еволюції художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві. *Modern Science and Innovation: Trends, Challenges and Breakthroughs* : Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference, November 21, 2025. New York, USA: International Center of Scientific Research. С. 301–309. URL: <https://doi.org/10.36074/scientia-21.11.2025> (додаток Г).

3. Гур'єв С. А. Еволюція художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві. *Магістерські читання* : науковий онлайн збірник науково-методичних праць студентів другого рівнів вищої освіти / за заг. ред. О. І. Стріхар, С. В. Бедакова. Миколаїв : НУК, 2025. С. 27–30. (додаток Д).

Структура роботи. Дослідницька частина до творчого проєкту складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки, основної частини – 60 сторінок. Робота містить 5 таблиць, 7 рисунків та 4 додатків. Список використаних джерел включає 31 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕВОЛЮЦІЇ ХУДОЖНЬО- ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ

1.1. Історичний розвиток гітари та виконавських традицій

Гітарне мистецтво на українських землях формувалося відносно пізно – приблизно півтора століття тому. На відміну від країн Західної Європи, де гітара поширилась значно раніше, в Україні її розвиток стартував із затримкою. Попри це, інструмент швидко здобув популярність і в побуті, і в професійному середовищі, а згодом став основою для появи кількох виконавських традицій, що поєднали в собі світові досягнення та українські культурні особливості.

Період становлення класичної гітари припадає на проміжок від кінця XVIII до перших десятиліть XIX століття. У цей час її музика втрачає виключно народний характер і входить до сфери академічного мистецтва. Саме на межі XVIII–XIX ст. формуються провідні гітарні школи Європи – іспанська, англійська, італійська, французька та німецька.

Історія класичної гітари в Європі характеризується поступовим формуванням національних шкіл, кожна з яких мала свої особливості у техніці виконання, репертуарі та виконавській традиції. Для наочності основні гітарні школи та ключових представників наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні європейські гітарні школи та їх представники

Країна	Період формування	Основні представники	Внесок у розвиток гітари
1	2	3	4
Іспанія	XVIII–XIX ст.	А. де Торрес, Ф. Сор, Д. Агуадо, І. Альбеніс, Е. Гранадо, Ф. Таррега	Розвиток техніки, створення класичної моделі гітари, формування національної школи та репертуару
Італія	XVIII–XIX ст.	А. Дезідеріо, К. Маркіоне, Р. Л. Леньяні, Ф. Карулі, М. Каркассі, М. Джуліані	Основи класичного репертуару, розвиток концертних можливостей інструмента

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3	4
Англія	XVIII–XIX ст.	С. Боттон, У. Уолтон, Дж. Дюарт, Дж. Брім, Дж. Вільямс, Д. Рассел, П. Голбрайт	Поширення гри на шестиструнній гітарі, інтеграція лютневих традицій
Франція	XIX ст.	Н. Коста та інші французькі гітаристи	Удосконалення техніки, розширення репертуару, вплив латинських та азійських музичних традицій
Німеччина	XIX–XX ст.	Й. Мертц, Й. Кюффнер, Й. Вельтмюллер, К. Шейдлер, Г. Альберт, З. Беренд	Формування школи без давніх національних традицій, розвиток професійного академічного підходу
XX ст. (міжнародний вплив)	XX ст.	А. Сеговія	Підвищення академічного статусу гітари, популяризація концерту та сучасного репертуару

Джерело: складено автором на основі [4, 7, 12]

На цьому тлі українська гітарна школа починає формуватися значно пізніше. Як і в більшості східноєвропейських країн, її розвиток опирався на здобутки західноєвропейських традицій, що вже усталилися до того часу. Протягом менш ніж двох з половиною століть українське гітарне мистецтво пройшло шлях від перших згадок про виконавців до становлення професійної школи. Тоді як у країнах Заходу гітара вже посідала статус академічного інструмента, на українських землях лише зароджувалися перші форми організованої гітарної практики.

До середини XVIII століття музичне життя на українських землях спиралося переважно на лютневу традицію. Лише зміни, що відбувалися в Європі в той час – оформлення сучасного вигляду гітари, становлення іспанської школи, активна популяризація інструмента – поступово привели до появи гітари в Україні. Ці процеси стали стартовою точкою для формування українського гітарного виконавства [2, с. 317].

Найінтенсивніший розвиток нового інструмента спостерігався у західних регіонах, де перехрещувалися культурні впливи різних народів. Соціально-історичні обставини та географічна близькість до європейських центрів сприяли активному засвоєнню нових музичних тенденцій. Одним із

характерних явищ ХІХ століття став галицький бідермаєр – стиль, у межах якого гітара посіла вагоме місце завдяки камерності та домашньому характеру музикування [15, с. 111]. Більшість тогочасних композиторів поєднували авторську творчість із педагогікою та виконавством, що сприяло поширенню інструмента.

Попри неможливість охопити весь коло діячів раннього етапу, особливої уваги заслуговують Марк Соколовський і Михайло Вербицький – музиканти, чий внесок став фундаментальним для майбутньої української гітарної школи.

Марк Соколовський вважається одним із перших, хто сформував власну модель гри на гітарі в українському середовищі. Його індивідуальний стиль вирізнявся унікальністю: не спираючись на наявні європейські теоретичні підходи (хоч школа М. Джуліані тоді вже існувала та була знаною), він розвинув техніку, що поєднувала елементи гітарного, скрипкового й фортепіанного виконавства. Такий синтез став рідкісним явищем і визначив особливий характер цього раннього етапу українського гітарного мистецтва [16, с. 215].

Найяскравішим представником галицької гітарної традиції, що поєднувала риси романтизму та бідермаєру, був Михайло Вербицький. Він належав до першого покоління професійних композиторів Галичини, які активно працювали над розвитком українського гітарного мистецтва. М. Вербицький не лише творив як композитор і виконавець, а й виступав педагогом: саме йому належить перший в Україні посібник з навчання гри на гітарі «Поученіє Хітари». Окрім того, він видав збірку «Guitarre №16», яка включає виключно гітарні твори і налічує 31 п'єсу, що свідчить про високий рівень організації репертуару та виконавської практики того часу [10, с. 240].

На початку ХХ століття українське гітарне мистецтво починає виходити на новий професійний рівень, попри складні історичні й соціальні умови. Значну роль у цьому відіграв Марко Мусійович Геліс, який започаткував перші систематизовані класи народних інструментів: у 1924 році він очолив відділ у Музичному технікумі, у 1928 році викладав у Музично-драматичному інституті

імені М. Лисенка, а з 1934 року працював на кафедрі народних інструментів Київської консерваторії. Саме його школа стала ядром майбутньої київської гітарної традиції [3, с. 320].

Перші випускники класу М. Геліса – Яків Пухальський та Кость Смага – продовжили справу свого наставника. Я. Пухальський підготував перший в Україні методичний посібник для викладачів гітари – «Методику викладання гри на гітарі», а К. Смага приділяв увагу адаптації класичних творів і народних мелодій для гітари, результатом чого стали численні нотні збірки.

Навіть у період радянського культурного застою, коли музичне життя зазнавало значних обмежень, українське гітарне виконавство знаходило нові шляхи розвитку. Одним із таких напрямів стала естрадно-джазова практика, яку започаткував Володимир Манілов, учень К. Смаги. Його діяльність принесла свіжі ідеї в гітарну культуру та відкрила нові горизонти для модернізації українського виконавства.

Одним із ключових творців української джазової гітарної традиції вважається Володимир Молотков. Він став першим викладачем гітари на естрадно-джазовому факультеті Київського училища імені Р. Глієра та започаткував систематичну підготовку студентів-гітаристів у цьому напрямі. Його книги «Джазова імпровізація на гітарі» (1983) та «Аранжування для гітари» (1997) довгі роки залишалися основними навчальними посібниками для молодих музикантів не лише в Україні, а й у країнах пострадянського простору. Особливо важливим став підручник «Техніка джазового акомпанементу на шестиструнній гітарі» (1979), створений спільно з Володимиром Маніловим, який з'єднав національні виконавські традиції з міжнародними джазовими практиками [16, с. 218].

Здобуття незалежності відкрило нові можливості для формування українських гітарних центрів. Сьогодні основними осередками професійного виконавства є Київ, Харків, Львів та Одеса. Харківська школа бере початок ще з кінця 1930-х років: у 1939 році в музичному училищі відкрили перший клас гітари, де викладали М. Лисенко, М. Фатєєв, а згодом В. Петров,

М. Набойченко, Є. Богдан та В. Гризодуб. У 1970-х роках класи гітари відкрили також у Харківському інституті культури та музичному училищі імені Б. Лятошинського, а в 1989 році – у Харківському державному інституті мистецтв (нині ХДУМ ім. І. Котляревського) під керівництвом В. Доценка.

Одеська школа гітари утвердилася трохи пізніше. Перший клас у консерваторії почав роботу лише у 1994 році під керівництвом Б. Демидова, В. Жадька та О. Хорошавіної, хоча професійні традиції викладання в Одесі були закладені ще З. Кіпченком у 1904 році. Серед видатних одеських виконавців – А. Шевченко, який першим на українській сцені представив фламенко та інтегрував іспанську гітарну культуру у місцеву професійну практику [15, с. 117].

Львівська школа відрізняється тісним зв'язком із сучасними європейськими тенденціями. Її формування нерозривно пов'язане з Г. Казаковим, який у 1946 році очолив відділ народних інструментів консерваторії, створивши фундамент для подальшого професійного викладання та розвитку гітарного мистецтва у західному регіоні України.

У ХХІ столітті українська гітарна культура виходить на новий рівень розвитку та дедалі помітніше заявляє про себе серед європейських музичних традицій. Сучасні українські композитори, які працюють із гітарою, такі як А. Андрушка, М. Вігула, Є. Мілка, Д. Радзецький, О. Солов'яненко, М. Стецюн, А. Шевченко та інші, шукають власну музичну ідентичність, прагнучи поєднати національні елементи з міжнародним мистецьким досвідом [4, с. 237].

Одним із ключових напрямів для формування нового авторського стилю став постмодернізм, що характеризується синтезом різних музичних і художніх течій. У рамках цього підходу композитори отримали змогу експериментувати з поєднанням стилів і жанрів, створюючи багатошарові композиції, де етнічні мотиви, народна традиція та фольклорні елементи органічно переплітаються з традиціями бароко, класицизму, джазу та сучасної популярної музики.

Яскравим прикладом такого підходу є творчість київського композитора та гітариста О. Солов'яненка. Він поєднує український фольклор, танцювальні

мотиви й пісенні мелодії з сучасними ритмічними та гармонічними структурами. У творі «Колорол» відбувається синтез мелодій коломийки з рок-н-рольним басом, що дало автору змогу створити власний стиль, який він назвав поєднанням «коломийки» та «рок-н-ролу» [2, с. 320].

Ще один приклад постмодернових експериментів Солов'яненка – «Іспанська фантазія», де він використовує прийом музичного цитування. У цьому творі іспанський фольклорний мотив танцю «Сальвадор» інтегровано з темами французьких композиторів, що створює своєрідний музичний діалог між національними традиціями та європейською класикою.

Сучасне українське гітарне мистецтво активно поєднує класичну спадщину з національними та сучасними експериментальними тенденціями. Деякі твори сучасних композиторів навіть відсилають до мотивів Жоржа Бізе з опери «Кармен», водночас зберігаючи класичні форми, наприклад варіаційний розвиток і традиційні каденції, що свідчить про діалог між «старим» і «новим».

Західноукраїнський композитор-гітарист А. Андрушка активно працює в площині цього діалогу. Його творчість спирається на жанрові архетипи старовинної музики, що демонструє, наприклад, «Партита №1» (2003). Цей твір, подібно до класичних *concerto grossi*, сюїт, пасакалій та прелюдій, поєднує структурну строгість з сучасними авторськими прийомами, створюючи новий контекст для класичної форми.

Микола Вігула також експериментує зі стилями, активно використовуючи постмодерністські прийоми. У його «Прелюдях №2 і №5», «Сонаті №2» оп. 78 (третя частина якої виконана як рок-медитація) та «Сонаті» оп. 160 для флейти й гітари помітно поєднання різних музичних шарів, де національні мотиви органічно переплітаються з сучасними гармоніями та ритмами [10, с. 240].

Особливе місце у творчості обох композиторів займають твори, де національні елементи стають центральними. А. Андрушка у «Гуцул Фест» відтворює характерні мелодії та ритміку карпатського фольклору, створюючи живий музичний портрет регіону. М. Вігула у творі «Душа і струни» інтегрує український народний фольклор із технікою іспанського фламенко, що під

впливом Пако де Люсії дозволяє створити синтез культур і стилів, який одночасно зберігає автентичність кожного з них і народжує новий авторський музичний світ.

Таким чином, сучасні українські композитори-гітаристи формують унікальний постмодерний простір, де національна традиція поєднується з міжнародними музичними течіями, а класичні й сучасні елементи взаємодіють у нових, несподіваних комбінаціях.

1.2. Основні художньо-виражальні засоби у гітарному мистецтві

Музично-виконавське мистецтво спрямоване на створення інтерпретації, яка не лише відтворює замисел композитора, а й поглиблює його художній образ. Для цього виконавцю необхідно поєднувати технічну майстерність із власним чуттєвим сприйняттям музики. Саме така синергія дозволяє передати всі нюанси твору та розкрити його емоційно-художню глибину.

Щоб інтерпретація була живою й переконливою, музикант має знати особливості інструмента, на який написано твір, опановувати специфічні технічні прийоми певної епохи чи стилю, а також враховувати тональні відтінки, темброві нюанси і просторову динаміку. Індивідуальна манера виконавця стає важливою складовою, яка надає твору неповторного характеру та художньої автентичності.

Звук у музиці – це не просто результат техніки, а головний засіб передачі образу. Через його темброві варіації, глибину і насиченість реалізується виразність композиції. Технічні обмеження інструмента можуть ставити певні рамки, але простір для художньої інтерпретації практично безмежний [11, с. 117].

Опанування засобів звукоутворення на струнно-щипковому інструменті – це безперервний творчий процес, який триває протягом усього життя виконавця. Кожна нова композиція, кожна репетиція та експеримент із технікою сприяють зростанню майстерності й формуванню унікального виконавського голосу, роблячи кожную інтерпретацію неповторною.

Гітара володіє унікальною здатністю передавати найрізноманітніші художні образи, що робить її універсальним інструментом. На ній однаково переконливо звучать як старовинні, класичні й романтичні твори, так і сучасні композиції – модерн, джаз, популярна музика. Інструментальна гнучкість гітари дозволяє музиканту працювати з найрізноманітнішими стилями, навіть тими, що далекі від академічної традиції, керуючи звуком безпосередньо під час виконання.

Проте технічна вправність сама по собі не забезпечує глибокої художньої виразності. Перетворення ноти на живий, звучний образ вимагає постійної слухової роботи: музикант має активно прислухатися до себе, порівнювати свій звук із прикладами видатних виконавців, знаходити й усувати недоліки та виробляти власні методи вдосконалення. Слухові уявлення стають основою музичної інтерпретації: вони допомагають формувати логіку виконання і надають твору цілісності та глибини.

Художньо-виражальне звучання гітари будується на здатності комбінувати різні слухові уявлення та варіювати їх залежно від характеру твору. Незважаючи на короткий і малорезонуючий звук інструмента, виконавцеві потрібно створити відчуття єдності і плавності фраз, опанувати співучу, кантиленну манеру гри та підкреслити ладові, гармонічні й структурні взаємозв'язки композиції [8, с. 16].

Для цього необхідно розвивати два типи слуху (рисунок 1.1.).

Рис. 1.1. Типи слуху необхідні у формуванні художньо-образної майстерності

Саме слухова культура стає ключовим фактором у формуванні художньо-образної майстерності, визначаючи, наскільки гітарист здатен наповнити звук змістом і емоцією. Відтак розвиток слухового сприйняття є основою як у навчанні, так і в практичній діяльності виконавця, відкриваючи безмежні можливості для творчості та інтерпретації.

Якість інтонування гітари значною мірою залежить від того, наскільки точно налаштований інструмент. Використання тюнера дає лише приблизний результат, тому досвідчений музикант часто налаштовує гітару на слух, підбираючи оптимальну тональність, наприклад E-dur, A-moll, A-dur, G-dur, e-moll чи C-dur [5, с. 90].

Велике значення має також майстерність лівої руки. Гнучкість та точність рухів дозволяють відтворювати чисті інтервали та акорди. Один із поширених прийомів – вібрато – вимагає фізичної сили та контролю: струну потрібно витягнути вздовж грифу та ритмічно відпускати пальцем. Цей прийом не лише продовжує звучання ноти, а й надає їй виразності. Тренування різноманітних рухів лівої руки у різних технічних комбінаціях робить звучання більш насиченим і барвистим.

Вплив на музичний образ має не лише ліва, а й права рука гітариста. Виконавець формує художню виразність через динамічні переходи, артикуляційні нюанси, тембральні відтінки та інші засоби колориту. Завдання

музиканта – обирати такі прийоми, які найбільш органічно підкреслять логіку твору та його емоційну наповненість.

За словами О. Дроздови, рухи музиканта – це окрема галузь психомоторики, яка потребує розвитку паралельно з інтелектом і емоціями [9, с. 130]. Іншими словами, кожен рух під час виконання має служити реалізації художнього задуму композитора, створюючи повноцінний звуковий образ.

Досягти усвідомленої доцільності рухів можливо, спираючись на досягнення сучасної фізіології. Керування руховими діями під час музичного виконання ґрунтується на внутрішньому звуковому образі, який попередньо формується в мозку виконавця. Наявність чітких уявлень про звучання дозволяє досягати високої точності та виразності виконання. Мозок музиканта одночасно контролює фактичні рухи рук та бажаний ідеальний результат звучання.

Гра на гітарі вимагає постійної корекції: слух допомагає порівнювати реальні рухи з уявним звучанням і вносити необхідні зміни. У цьому контексті особливо корисним є створення аудіозаписів власної гри, що дозволяє об'єктивно оцінити прогрес та виявити слабкі місця на різних етапах опанування твору. Багато в чому успіх гітариста у створенні образно виразного звукоутворення залежить від ясності усвідомлення кінцевої мети виконання.

Для професійного виконавця цілепокладання здійснюється самостійно, тоді як учням необхідна систематична підтримка педагога. Викладач формує слухові уявлення, спрямовує учня на пошук ефективних рухів і допомагає підбирати технічні прийоми, які забезпечують відповідність звучання художньому задуму твору. Чим раніше учень усвідомлює мету своїх рухових дій, тим менше часу витрачається на пошук оптимального прийому, і тим точніше відтворюється художній образ.

Процес переведення слухових уявлень у фізичні дії може здійснюватися двома шляхами (рисунок 1.2.).

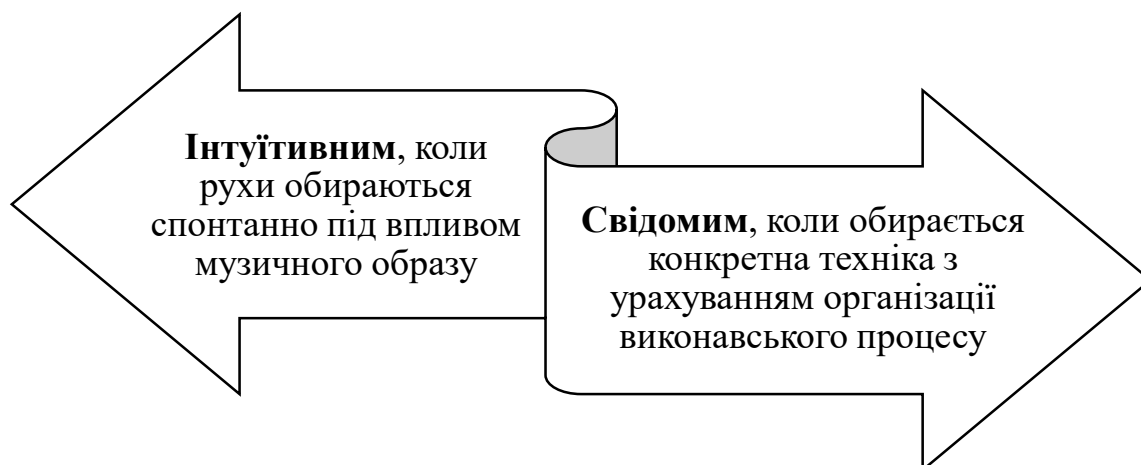

Рис. 1.2. Можливі шляхи переведення слухових уявлень у фізичні дії

Як зазначає Т. Філатова у своєму дослідженні, доцільна форма руху не є автоматичним рефлексом, а формується свідомо і закріплюється як навичка [17, с. 28]. Таким чином, рухові дії з часом автоматизуються і стають виконавською навичкою, але її застосування завжди коригується внутрішнім музично-слуховим образом.

У своїй роботі М. Тусченко приділяє особливу увагу процесу формування музичних уявлень у гітаристів. Він вважає, що музично-слухові уявлення – одна з найскладніших складових виконавської діяльності, яку слід розглядати з позицій психології та фізіології. Автор посилається на загальну психологію, визначаючи уявлення як вторинні образи пам'яті, що виникають внаслідок обробки сприйнятих образів і стають основою пізнавального досвіду людини [16, с. 216].

У контексті гітарного виконання художньо-виражальне звучання безпосередньо пов'язане зі слуховими уявленнями. Вони повинні відповідати відчуттям у руках виконавця та інтегруватися у техніку гри. Для досягнення художньої виразності необхідно активно задіювати внутрішній слух – здатність «чути» звук у власній уяві та емоційно його відчувати. О. Майчук підкреслював, що формування звукових образів залежить від взаємодії слухових уявлень та рухових дій [12, с. 97].

Розвиток внутрішнього слуху включає тренування у повільному темпі, із достатньою гучністю та активністю, що одночасно покращує слухові та рухові відчуття. Важливо зазначити, що ефективний розвиток усіх видів музичного слуху – мелодичного, гармонічного, тембрального та інших – неможливий без системної роботи над внутрішнім слухом та музично-слуховими уявленнями, що його підтримують.

Гітарне мистецтво постійно розширює свої межі, адаптуючись до нових музичних течій і технік. Сьогодні репертуар гітари надзвичайно різноманітний: інструмент здатен передавати ніжну ліричність, яскраву пристрасність або сучасні звукові експерименти, створюючи цілісні художні образи.

Якщо поглянути на історію розвитку гітарного виконавства, можна виділити низку основних напрямів: від монофонії та поліфонії до бароко, класицизму, романтизму, фольклорних мотивів, джазу та сучасної експериментальної музики. Кожен період формував свої характерні прийоми звукоутворення та виконавські стилі. Техніка фламенко, наприклад, не сумісна з бароковими композиціями, а романтична фактура часто ускладнює застосування поліфонічних прийомів [18, с. 498].

Сучасна гітарна музика поділяється на академічну та неакадемічну – до останньої належать фолк, поп, джаз і авангардні експерименти. Крім того, багато творів створюються як адаптації для гітари з інших інструментів, що дозволяє переносити художню образність і стилістичні особливості однієї музичної сфери в іншу.

Художньо-виразжальне звучання на гітарі тісно пов'язане з технікою виконання, проте виходить за її межі, формуючи індивідуальний стиль мислення виконавця. На характер звуку впливають кілька факторів: стиль і епоха твору, авторська фактура, ладово-мелодичні та тембральні особливості, інтонування, ритмічна структура та форма композиції.

Художня виразність відображає внутрішнє сприйняття музикантом задуму композитора і втілюється через різноманітні прийоми звукоутворення. Вона завжди індивідуальна, визначається творчим вибором виконавця, його

слуховими уявленнями та інтерпретаційними рішеннями, але не є необмеженою – стиль, жанр і форма твору накладають свої рамки.

У навчальному процесі важливо формувати розуміння цього зв'язку. Викладач має допомогти учню усвідомлювати, як техніка гітари пов'язана з художнім образом, розвивати музичний кругозір, застосовувати знання музичної грамоти та слухові уявлення. Обговорення стилю композитора, особливостей епохи і жанру, порівняння різних музичних форм допомагає краще відтворювати художній задум.

Особливо наочним художньо-образний аспект стає у творах програмного характеру, де технічні прийоми максимально підкреслюють зміст і емоційну насиченість музики.

1.3. Вплив технічних та стильових інновацій на виразність виконання

Сучасне гітарне виконавство є результатом багатовікової еволюції інструменту та технік його виконання, у якій ключову роль відіграють технічні та стильові інновації. Поява нових конструкцій гітар, вдосконалення систем звучання та розвиток інструментальної техніки безпосередньо вплинули на можливості виразності виконання, надаючи музиканту широкий спектр засобів для передавання емоцій та художніх образів.

Технічні інновації включають зміни конструкції гітари, застосування нових матеріалів, розвиток електронних та цифрових технологій. Стильові інновації, у свою чергу, проявляються у формуванні нових жанрів, використанні нестандартних прийомів гри, імпровізацій та комбінуванні традиційних технік із сучасними підходами. Ці два напрями взаємодіють, суттєво впливаючи на виразність музичного виконання [15, с. 117].

Сучасна гітара відрізняється великою різноманітністю конструкцій, які безпосередньо впливають на темброву палітру та можливості виконавця. Зокрема, інновації стосуються матеріалів струн, корпусу, конструкції грифа та електронної частини.

1. Матеріали струн та корпусу. Використання нейлонових, фторопластових та металевих струн різної товщини дозволяє досягати різноманітних тембрових ефектів. Також сучасні дерев'яні та композитні матеріали для корпусу сприяють більш яскравому або, навпаки, м'якому звучанню, що дає виконавцю можливість передавати різні емоційні відтінки.

2. Електрогітари та ефекти. З появою електрогітар та широкого спектра звукових процесорів відкрилися нові можливості для виразності. Використання педалей ефектів (рівень дисторшну, реверберації, хорусу, дилей) дозволяє створювати унікальні звукові ландшафти. Це дає виконавцю не лише інструментальні, а й програмні засоби виразності.

3. Технічні прийоми гри. Розвиток аплікатури, пальцевих і медіаторних технік, таких як тапінг, слеп, легато та хаммер-он, розширює палітру артикуляцій та динамічних нюансів. Наприклад, у джазовій та ф'южн-музиці тапінг дозволяє створювати швидкі арпеджіо без втрати чіткості та виразності, що раніше було неможливо на класичній гітарі.

Стильові інновації формуються під впливом культурних та музичних трендів і часто стають рушійною силою розвитку техніки гри.

1. Поєднання жанрів. Сучасні гітаристи активно експериментують із поєднанням різних стилів – класики, джазу, блюзу, рок-музики та етнічних елементів. Такий підхід не тільки збагачує палітру виконавських прийомів, а й відкриває нові способи виразності [11, с. 120]. Наприклад, використання блюзових бендів та класичних арпеджіо в одному творі дозволяє створювати контрастні емоційні образи.

2. Імпровізаційні прийоми. Імпровізація є одним із найсильніших засобів виразності. Вона дозволяє виконавцю передавати особисті музичні ідеї та емоційні відтінки, варіювати ритмічну структуру та динаміку. Сучасні гітарні стилі (джаз, ф'южн, прогресивний рок) активно використовують імпровізаційні техніки для створення індивідуального звучання.

3. Розвиток музичної мови. Стильові інновації включають також розвиток нових гармонічних і мелодичних підходів. Виконавці використовують

нетрадиційні ладові системи, поліритмію та поліхорію, що значно збільшує експресивність виконання. Наприклад, у сучасній класичній та експериментальній гітарній музиці застосування мікротональних інтервалів створює особливу атмосферу та емоційне забарвлення.

Найбільш помітний вплив на виразність виконання досягається через синергію технічних і стильових інновацій. Інструментальні можливості визначають межі експресії, але саме стильові новації формують художній сенс виконання. Наприклад, електрогітарист, використовуючи багат шарову техніку пальців, комбінуючи distortion та delay, може створити атмосферу напруження або спокою, керуючи емоційним настроєм слухача. Аналогічно, класичний гітарист, поєднуючи legato, vibrato та різні види арпеджіо, досягає тонких відтінків динаміки та тембрової гами, що дозволяє передати інтимні та ліричні настрої твору.

Цікавою тенденцією є вплив цифрових технологій та нових педагогічних методик на формування виконавських стилів. Використання програм для моделювання звучання, метрономів з адаптивною динамікою, навчальних платформ з аналізом техніки виконання відкриває перед гітаристами нові можливості вдосконалення виразності, дозволяючи експериментувати з динамікою, артикуляцією та тембром у реальному часі. Це, у свою чергу, стимулює розвиток нових стилів та жанрових напрямків.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було з'ясовано, що формування художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві є результатом тривалої історичної еволюції інструмента, виконавських традицій та технічних можливостей. Дослідження показало, що від лютнево-віуельної спадщини до сучасної концертної гітари відбувалося поступове розширення тембрових, динамічних та фактурних можливостей, що зумовлювало появу нових виконавських прийомів. Важливим чинником стало формування національних шкіл — іспанської,

італійської, французької, німецької, а пізніше й української, — кожна з яких внесла унікальний вклад у розвиток художньої виразності виконання.

Окрему увагу приділено українській гітарній школі, яка, хоча й виникла пізніше за європейські традиції, продемонструвала стрімкий розвиток і сформувала власну систему виконавства. Аналіз діяльності М. Соколовського, М. Вербицького, М. Геліса, В. Молоткова та інших діячів дозволив визначити провідні тенденції становлення національної гітарної культури.

У підрозділі, присвяченому художньо-виражальним засобам, обґрунтовано роль тембру, динаміки, артикуляції, аплікатури, штрихів та слухових уявлень у формуванні виконавської майстерності. Показано, що сучасне гітарне мистецтво поєднує індивідуальну інтерпретацію з вимогами стилю та епохи, а здатність виконавця створювати виразний звук базується на взаємодії технічних навичок і внутрішнього слуху.

Окрім цього, доведено, що технічні й стильові інновації, зокрема зміни конструкції інструмента, використання нових матеріалів, цифрових технологій та розширення жанрового діапазону, суттєво вплинули на характер гітарного виконання. Вони дали можливість розширити палітру художніх засобів, сприяли появі постмодерних синтезів та індивідуалізації виконавської мови.

Отже, розділ 1 сформував цілісне теоретичне підґрунтя для подальшого практичного аналізу художньо-виражальних засобів у вибраних музичних творах і показав, що еволюція гітарного мистецтва є багатофакторним процесом, у якому техніка, стиль, історична традиція та індивідуальність виконавця виступають у нерозривному взаємозв'язку.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОНАВСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ОБРАНИХ ТВОРІВ

2.1. Маттіа Венто – Соната мі мінор.

Ім'я Маттіа Венто (Mattia Vento) належить до кола композиторів, пов'язаних із традиціями італійської інструментальної музики XVIII століття. Хоча біографічних відомостей про митця збереглося небагато, його творчість зараховують до пізнього бароко та перехідного етапу до раннього класицизму. Композитори цього періоду працювали в умовах швидкої зміни музичних стилів: барокова поліфонічна традиція поступово трансформувалась у гомофонно-гармонічний стиль, що згодом стане визначальним для класицизму. Проте в камерній інструментальній музиці, зокрема у творах для лютні, клавесина та ранніх форм гітари, поліфонічна манера зберігала свою актуальність і художню вагу [27].

Кінець XVII – перша половина XVIII століття характеризуються розквітом барокової музичної мови, де провідну роль відіграють такі жанри, як соната, сюїта, концерт і фуга. Музична естетика бароко базується на контрастності, експресивності, динамічному розвитку та інтенсивній ролі фактури. Поліфонія виступає головною формою організації музичного матеріалу: мелодичні лінії взаємодіють у рівноправному діалозі, утворюючи складні вертикально-горизонтальні співвідношення.

Перехід до класицизму в середині XVIII ст. супроводжується тенденціями до спрощення фактури, підкреслення мелодичної виразності та логічної періодизації форми. Водночас у камерній творчості ще довго зберігалися елементи поліфонічного мислення. Особливо це помітно у творах композиторів, які працювали на межі стилів, де відлунює барокова традиція, але вже окреслюються ознаки галантного стилю: легкість, елегантність, кантилена, прозорість гармонії [12, с. 99].

До таких композиторів належить і М. Венто. Його сонати, призначені для струнних інструментів, демонструють синтез двох стильових систем – барокової поліфонії та ранньокласицистичної структурної впорядкованості. Соната мі мінор є показовим прикладом саме такого стилістичного перехрестя. Хоча творчий доробок М. Венто вивчений недостатньо, музикознавці відзначають кілька характерних рис його письма (рисунок 2.1.) [27].

Рис. 2.1. Характерні риси композиторського стилю М. Венто

Соната мі мінор демонструє типовий для композитора баланс між раціональною структурою та емоційною виразністю, властивою мінорним тональностям бароко.

Гітара у XVIII столітті переживала інтенсивний етап розвитку. Хоча ще не набула повноцінних технічних можливостей сучасного інструмента, вона все більше використовувалась як сольовий та акомпануючий інструмент у камерних жанрах. Поліфонічна традиція з лютні та віуели природним чином

перейшла на гітару, оскільки її конструкція дозволяла одночасне відтворення кількох незалежних голосів.

У цей час виникли характерні для гітари способи поліфонічного викладу [27]:

- триголосна та чотириголосна фактура, що імітує клавірну поліфонію;
- перекидання мелодичних ліній між регістрами;
- поєднання басового остінато з верхньою мелодією;
- імітаційний вступ голосів, типовий для барокової техніки.

Саме тому твори композиторів, подібних до М. Венто, стали важливою ланкою у становленні поліфонічної гітарної школи. Їхня музика зберегла риси барокового контрапункту, але водночас надала інструменту нову, камерно-віртуозну виразність.

Поліфонічне мислення в гітарній музиці має свою специфіку, обумовлену конструкцією інструмента, способом звуковидобування та природними акустичними властивостями. На відміну від клавірних чи ансамблевих інструментів, де кожен голос може бути виконаний окремим виконавцем або механічно відокремлений іншим тембром, гітарист водночас веде всі лінії фактури. Це робить поліфонічне голосоведення значно складнішим, вимагаючи від виконавця тонкого контролю над кожним аспектом звуку.

Основними складовими, що забезпечують якісне і переконливе поліфонічне трактування на гітарі, є темброве розмежування голосів та динамічний баланс.

Тембр гітари природно м'який і однорідний, що ускладнює розрізнення окремих ліній поліфонії. Тому виконавець повинен свідомо формувати різні темброві «площини», які допомагають слухачеві виокремлювати голоси та стежити за їх взаємодією.

Основні засоби тембрового розмежування [26]:

1. Зміна точки атаки (позиції правої руки):

- *tasto* (ближче до грифа) створює м'який, округлий тембр, який часто застосовується для кантиленного верхнього голосу;

- *ponticello* (ближче до підставки) – світліший, різкіший тембр, придатний для середнього чи басового голосу, який потребує чіткішого окреслення.

2. Використання різних пальців правої руки:

- палець *i* (*index*) дає ясніший тон;
- *m* (*medio*) – м'якший;
- *a* (*anular*) – інтенсивніший за обсягом.

Послідовне використання конкретного пальця для певного голосу створює відчуття інтонаційної цілісності.

3. Акцентування початкових звуків фрази – ледь помітний тембровий акцент допомагає окреслити «провідний» голос у поліфонічній тканині.

4. Різна артикуляція для різних голосів:

- верхній голос може бути більш легато;
- середній – нон-легато або напівлегато;
- бас – стійкіший, чітко артикульований.

5. Використання апояндо (опорного удару) для мелодичного голосу – він створює сильніший, виразніший звук, тому його застосовують для проведення провідної мелодичної лінії, тоді як інші голоси виконуються технікою *trando*.

Коли тембри організовані свідомо, у слухача виникає враження «кількох інструментів», що значно покращує сприйняття поліфонії. Це дозволяє зробити кожен голос структурно та художньо виразним.

Оскільки всі голоси на гітарі виконуються одночасно однією правою рукою, надзвичайно важливо дотримуватися динамічної рівноваги, щоб жоден голос не «поглинав» інші. Особливо це стосується громіздкого басового голосу, який за своєю природою звучить сильніше та активніше.

Принципи формування динамічного балансу [26]:

1. Ієрархія голосів за динамічною пріоритетністю:

- головний голос (частіше всього верхній) повинен звучати яскравіше та об'ємніше;

- супровідні голоси – м'якше, з обмеженим динамічним “тілесом”.

2. Контроль сили атаки – виконавець повинен вміти диференціювати вагу руки і силу руху пальців:

- легкий дотик – для фонових голосів;
- більш інтенсивний – для провідної мелодії.

3. Динамічний мікроконтроль у межах однієї позиції – складні поліфонічні пасажі часто вимагають миттєвої зміни динаміки між голосами у межах одного акорда або навіть одного удару.

4. Рациональне використання апояндо лише у домінантних голосах – це допомагає уникнути надмірного звучання середніх чи нижніх голосів.

5. Чітке завершення басу або середнього голосу – правильне глушіння зайвих резонансів дозволяє уникнути «злиття» звуку, яке погіршує читання поліфонічної тканини.

Темброве та динамічне розмежування не існують окремо: вони утворюють цілісну виконавську систему. Тембр допомагає «окреслити» індивідуальність голосу, а динаміка – визначити його ієрархію та структурну вагу. Гітарист має відчувати взаємозв'язок цих параметрів і застосовувати їх залежно від художнього задуму твору.

У виконанні барокової та ранньокласицистичної музики (зокрема сонат М. Венто) це особливо важливо, адже поліфонія несе змістовне навантаження: вона формує характер і драматургію твору. Вміння переконливо розділити голоси дозволяє відтворити складність контрапункту та донести до слухача приховані змістові пласти музики [26].

Інтерпретація барокової музики на гітарі потребує врахування специфічних виконавських засобів, що поєднують стильові норми XVII–XVIII століть зі сучасними технічними можливостями інструмента. Оскільки гітара є спадкоємицею лютні та віуели – провідних інструментів барокової епохи, – у сучасному виконанні зберігається значна частина історичної виконавської

традиції. Найважливішими складовими барокового стилю є артикуляція, орнаментика та штрихи, адже саме вони формують характер фразування, темброве забарвлення та риторичне наповнення музики.

У бароковій естетиці артикуляція відіграє провідну роль. На відміну від пізніших епох, де акцент переноситься на динаміку, бароко використовує артикуляційні прийоми як головний інструмент створення виразності та мовної виразності музичної фрази.

1. Контраст legato і non legato:

- legato у бароко не тотожне романтичному «повному» легато, звуки зв'язуються лише настільки, наскільки це дозволяє риторичний характер фрази;
- non legato є основною артикуляцією для більшості танцювальних та моторних епізодів, невеликий проміжок між звуками створює чіткість і структурність, притаманну бароковій моторно-риторичній манері.

На гітарі це досягається контрольованим зняттям пальців лівої руки та коротшими рухами правої.

2. Імітація мовлення (музична риторика). Барокова музика трактувалася як своєрідна «мовна система». Тому артикуляційні моделі повинні наслідувати ритм і інтонації людської мови:

- логічні «паузи» між мотивами;
- підкреслення початку фрази;
- ослаблення звуку на завершеннях;
- виділення «риторичних фігур» (*suspiratio*, *passus duriusculus*).

На гітарі це реалізується через мікропаузи, відмінності у штрихах та варіативність тембрових зон.

3. Використання апояндо та тірандо. У бароковій інтерпретації апояндо застосовується дуже обережно:

- воно підходить для коротких акцентів або початкових нот тематичного матеріалу;
- більшість фраз виконується тірандо, що дозволяє зберегти легкість, прозорість і ритмічну стрункість.

Орнаментика є однією з найвиразніших ознак барокової мови. Вона не є декоративним елементом, а виконує структурно-сміслову функцію: підкреслює каденції, акценти, афекти та логіку фрази. Основні типи орнаментів та їх виконання подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Основні типи орнаментів та їх виконання

Тип орнаменту	Особливості виконання
Трелі (trillo, mordente)	На гітарі виконуються за рахунок швидких аплікатурних змін лівої руки. Трелі повинні бути короткими, легкими та ритмічно точними.
Аподжіатури (appoggiature)	В естетичці бароко завжди наближені до вокальної традиції: опорний тон співучий, з легким нахилом у бік наступного. Часто виконуються легким портаментом пальців.
Групето (gruppetto)	Створює риторичний «поворот» у фразі. На гітарі потребує плавності руху та ретельного контролю тривалості кожної ноти.
Морденти	Виконуються чітко та швидко, з точною артикуляцією. Застосовуються переважно у швидких танцювальних частинах.

Джерело: складено автором на основі [26, 27]

Орнаментика може виконувати такі функції:

- структурну (підкреслення каденцій та періодів);
- емоційну (вираження «афектів»: сум, урочистість, граційність);
- риторичну (створення відчуття «мовної інтонації»);
- декоративну (у танцювальних формах).

Правильне використання орнаментів є ключовим критерієм автентичного виконання барокової музики.

Штрихи визначають характер руху, тембровий колорит та метроритмічну структуру. У бароковій практиці вони мають важливе змістове навантаження. Основні барокові штрихи подано у таблиці 2.2.

Основні барокові штрихи та їх використання

Штрих	Характеристика	Використання / Примітки
Тірандо (tirando)	«Основний» штрих барокової гітари	Забезпечує прозорість текстури й легкість фразування
Апояндо (apoyando)	Сильний штрих	Використовується для сильних долей, важливих мотивів та кульмінаційних акордів; уникається в безперервних пасажах через зайву «вагу»
Arpeggiato barocco (барокове арпеджіо)	Легке арпеджіо з акцентом на верхньому голосі	Дозволяє виділити мелодичну лінію в поліфонічних структурах; не однорідне, як у романтизмі
Пунктирні штрихи	Чередування більш акцентованих та ослаблених звуків	Важливі для французького стилю (Lully, Couperin); досягаються на гітарі чергуванням сили звуку

Джерело: складено автором на основі [26, 27]

Стійкі барокові штрихи у танцювальній музиці:

- гавот – світлий, пружний штрих з акцентом на слабку долю;
- сарабанда – урочистий, важкий штрих з довгою другою долею;
- жига – легкий, пружний, із короткою атакою.

Штрихи визначають не тільки характер танцю, а й спосіб артикуляції, що допомагає виконавцю відтворити конкретний стиль.

Артикуляція, орнаментика та штрихи є ключовими виражальними засобами барокового виконання на гітарі. Вони формують унікальну стилістику, що поєднує риторику, темброву витонченість, структурну логіку та історичну автентичність. Для інтерпретації таких творів, як сонати М. Венто, особливо важливими стають [26]:

- диференційована артикуляція;
- помірковане й осмислене використання орнаментів;
- штрихи, що відтворюють барокову пластику та танцювальність.

Володіння цими засобами дозволяє гітаристу створити переконливу та стилістично точну інтерпретацію барокового репертуару.

2.2. Хорхе Морель – Сонатина для Девіда Рассела (частина 1).

XX століття стало періодом кардинальних змін у світі музики, зокрема в розвитку концертної гітари та виконавського мистецтва на ній. Однією з ключових фігур у цьому процесі став аргентинський гітарист, композитор і педагог Хорхе Морель, чия діяльність значно вплинула на формування нового підходу до гри на гітарі та її концертного використання.

Поява нової концертної гітари у XX столітті була зумовлена як технічним прогресом у виробництві інструментів, так і естетичними пошуками музикантів. Класична гітара, що до цього часу мала обмежені можливості у динамічному та тембровому плані, зазнала суттєвих змін у конструкції: збільшилась товщина деки, вдосконалилися струни та форма корпусу, що дозволило значно підвищити гучність і резонанс інструмента. Ці зміни відкрили нові горизонти для виконавців, створюючи умови для більш виразної та технічно складної гри, яка могла конкурувати за звучанням з оркестровими інструментами.

Хорхе Морель був одним із тих музикантів, хто активно експериментував із новими можливостями інструмента. Його підхід до гітари виходив за межі традиційного класичного виконання, зокрема у використанні різноманітних штрихів, складних ритмічних структур та нових тембрових ефектів. Х. Морель вважав, що гітара має стати не лише сольним інструментом, а й рівноправним учасником ансамблевої та камерної музики. Завдяки його експериментам, з'явилися нові техніки гри, що дозволяли виконавцю розкривати ширший спектр емоцій та музичних ідей [30].

Особливо важливим аспектом у діяльності Х. Мореля була зміна виконавського мислення. У XX столітті музиканти почали відходити від суворой класичної традиції, де основним було точне відтворення нотного тексту, і прагнули до більш індивідуального вираження музики. Морель підкреслював важливість особистого художнього прочитання твору, розвитку власного тембру та інтерпретації, що робило концертну гітару більш експресивним і багатогранним інструментом. Його уроки та публікації сприяли

формуванню нового покоління гітаристів, які розвивали творчий підхід до виконання та інтерпретації творів різних стилів і епох [21].

Сонатна форма – одна з ключових структур класичної музики, що з'явилася в епоху класицизму і залишила значний вплив на музику ХІХ–ХХ століть. Для гітарної композиції використання сонатної форми є важливим показником творчої та технічної зрілості композитора, оскільки вона вимагає від автора досконалого володіння музичною мовою, структурною логікою та драматургією твору.

Сонатна форма зазвичай включає три основні частини: експозицію, розробку та репризу, що дозволяє композитору побудувати динамічний та драматургічно виразний твір. Для гітари, як сольного інструмента, структура сонатної форми є особливо складною через обмеження по динаміці та поліфонії порівняно з оркестром, однак саме ці обмеження стимулюють творчу винахідливість композитора. Основні елементи сонатної форми подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Основні елементи сонатної форми

Елемент сонатної форми	Основні характеристики	Особливості виконання на гітарі
Експозиція	Представляє основні теми твору. Часто включає контраст між головною та побічною темами (тональність, ритм, динаміка).	Використання різних регістрів та тембрових відтінків для розмежування тем.
Розробка	Місце для музичної драматургії: трансформація тем, розвиток мотивів, експерименти з гармонією.	Варіації штрихів, арпеджіо, поліфонічні пасажі, зміни динаміки та темпу. Прояв індивідуальності композитора та художнього бачення.
Реприза	Повернення до основних тем, зазвичай у первісній тональності.	Збереження контрастів і створення відчуття завершеності та логічної цілісності твору.
Кода (за потреби)	Заклучна частина, що підкреслює кульмінацію або завершує музичну ідею.	Можливість проявити віртуозність та художню виразність інтерпретації.

Джерело: складено автором на основі [20, 21, 24]

Драматургія сонатної форми проявляється у логіці музичного розвитку та виразності протиставлення тем. Для гітарної композиції це особливо важливо,

оскільки інструмент має обмежену палітру звучання, тому структурна напруга створюється через [24]:

- контраст тем і регістрів – головна тема може бути виконана у нижньому регістрі, побічна – у верхньому, що створює відчуття діалогу;
- ритмічні зміни – варіації ритму у розробці дозволяють збільшити драматизм і підтримувати інтерес слухача;
- гармонійні експерименти – використання модуляцій і нестандартних акордових послідовностей підкреслює творчий підхід композитора;
- динамічні контрасти – гра *forte/piano*, різкі акценти та плавні відгомони створюють музичну «сповідь» і підкреслюють кульмінаційні моменти.

XX століття стало періодом активних експериментів у світі гітарної музики. Композитори та виконавці прагнули розширити можливості інструмента як у художньому, так і в технічному плані. Це відображалось у впровадженні нових гармонійних, ритмічних та тембрових засобів, а також у складнішій аплікатурній техніці.

Сучасні гітарні композиції почали активно використовувати елементи інших музичних традицій, що дозволило значно урізноманітнити звучання інструмента (рисунк 2.2.).

Розвиток технічних прийомів дозволив значно ускладнити гітарну партію та розширити її виразні можливості. Зокрема, ускладнилася аплікатурна складність, що проявляється у використанні широких позицій на грифі, які потребують значної розтяжки пальців, а також у складних перестановках і акордових послідовностях, що вимагають високої точності та координації. Крім того, застосування широких позицій та регістрових переходів дозволяє переміщати мелодію та бас по всьому грифу, створюючи контраст і динамічну глибину, а використання басово-мелодійних формул робить басову лінію одночасно гармонійною основою. Поєднання акордових пасажів з окремими басовими лініями імітує багатоголосність оркестру, розширює можливості

сольного звучання та дає змогу гітарі виконувати складні музичні завдання без акомпанементу [30].

Рис. 2.2. Вплив інших музичних традицій на сучасне гітарне звучання

Поєднання художніх новацій та технічного прогресу стало важливим показником зрілості гітарної композиції у XX столітті. Використання джазових гармоній, латинських ритмів та нових тембральних прийомів збагачувало музичну мову гітари, роблячи її більш універсальною та емоційно виразною. Разом із тим, аплікатурна складність, широкі позиції та акордово-басові формули демонструють високий рівень виконавської майстерності та дають змогу композитору розкривати всю палітру музичних ідей на одному інструменті. Таким чином, сучасна гітарна композиція поєднує інновації та традиції, розвиваючи як технічні, так і художні аспекти виконання.

2.3. Франсіско Таррега – Гавот

Франсіско Таррега (1852–1909) є однією з найвизначніших постатей у історії класичної гітари, і його творчість має особливе значення для формування романтичної естетики інструменту. Ф. Таррега жив у період пізнього романтизму, коли музика була насичена емоційною експресією, індивідуалізмом та увагою до тонких відтінків звучання. Він не лише виконував роль видатного виконавця, але й зробив суттєвий внесок у розвиток гітарної техніки, репертуару та педагогіки, заклавши основи сучасної класичної гітарної традиції [14, с.103].

Одним із головних досягнень Ф. Тарреги стало розширення технічних можливостей інструменту. Він розробив специфічну аплікатуру та виконавські прийоми, які дозволяли гітаристу передавати широкий спектр динаміки та нюансів. Завдяки цьому гітара, яка раніше часто сприймалася як камерний або супровідний інструмент, здобула можливість самостійного виразного виконання. Ф. Таррега підкреслював важливість музикальності у технічному виконанні: кожен звук мав бути не просто правильним за аплікатурою, а емоційно насиченим і співзвучним загальному художньому задуму [1]. Цей підхід відповідав принципам романтизму, для якого характерною рисою була глибока внутрішня експресія та «спів» інструмента з інтерпретатором.

Важливою складовою творчості Ф. Тарреги була його орієнтація на фортепіанну та скрипкову традиції романтизму. Він активно адаптував музичні ідеї Ф. Шопена, І. Альбеніца та інших композиторів до гітари, трансформуючи інструментальний стиль під впливом романтичної гармонії, мелодійності та чуттєвої лірики. Його твори – такі як «Ла Кабанель», «Аданса», «Марієта» – демонструють витончену мелодійну лінію, багатство гармонійних відтінків та можливість глибокого емоційного переживання, що відповідає естетиці романтизму. Ф. Таррега підкреслював, що гітара має стати «співаючим інструментом», здатним передати ліризм, ніжність, сум або радість, що традиційно асоціювалися з романтичним мистецтвом [1].

Не менш важливим є внесок Ф. Таррега у створення класичного гітарного репертуару. Він не лише komponував власні оригінальні твори, а й аранжував музичні твори інших авторів для гітари, демонструючи, що інструмент здатний передавати багатогранну палітру романтичних емоцій. Його композиції стали основою для подальшого розвитку гітари в ХХ столітті і заклали традицію лірично-інтимної музики, властивої романтичній естетиці [1].

Його композиція «Гавот» демонструє ключові аспекти розвитку виразових засобів інструменту у рамках романтичної естетики. Ця робота дозволяє розглянути технічні та художні новації Ф. Таррега, які визначили подальший розвиток гітарної виконавської традиції. Особливу увагу у творі приділено використанню аподжійтур, мікродинаміки та кантилени, що є фундаментальними елементами виразності гітари.

Аплікатура є однією з основних технічних складових гітари, і Ф. Таррега приділяв їй особливу увагу. У «Гавоті» він демонструє розмаїття аплікатурних прийомів, які сприяють виразності виконання. Основні аспекти аплікатури у творі [19]:

1. Зміна положень лівої руки Ф. Таррега активно використовує переходи між різними позиціями на грифі, що дозволяє досягати плавності мелодії та глибини звучання.

2. Аподжійтури (використання акордових фігур):

- розкриття акордів різної структури на окремих струнах для створення прозорого звучання;
- поєднання аподжійтур з мелодичною лінією для досягнення співучого ефекту.

3. Перебори та арпеджіо: Ф. Таррега часто застосовує роздільне виконання акордів, що дозволяє підкреслити ритмічну структуру і мелодичність одночасно.

Мікродинаміка – це здатність гітариста передавати найтонші зміни гучності та характеру звучання. Ф. Таррега вважав, що гітара має «співати»,

тому кожен звук повинен мати свій емоційний відтінок. У «Гавоті» розвиток мікродинаміки проявляється у таких аспектах (рисунок 2.3.).

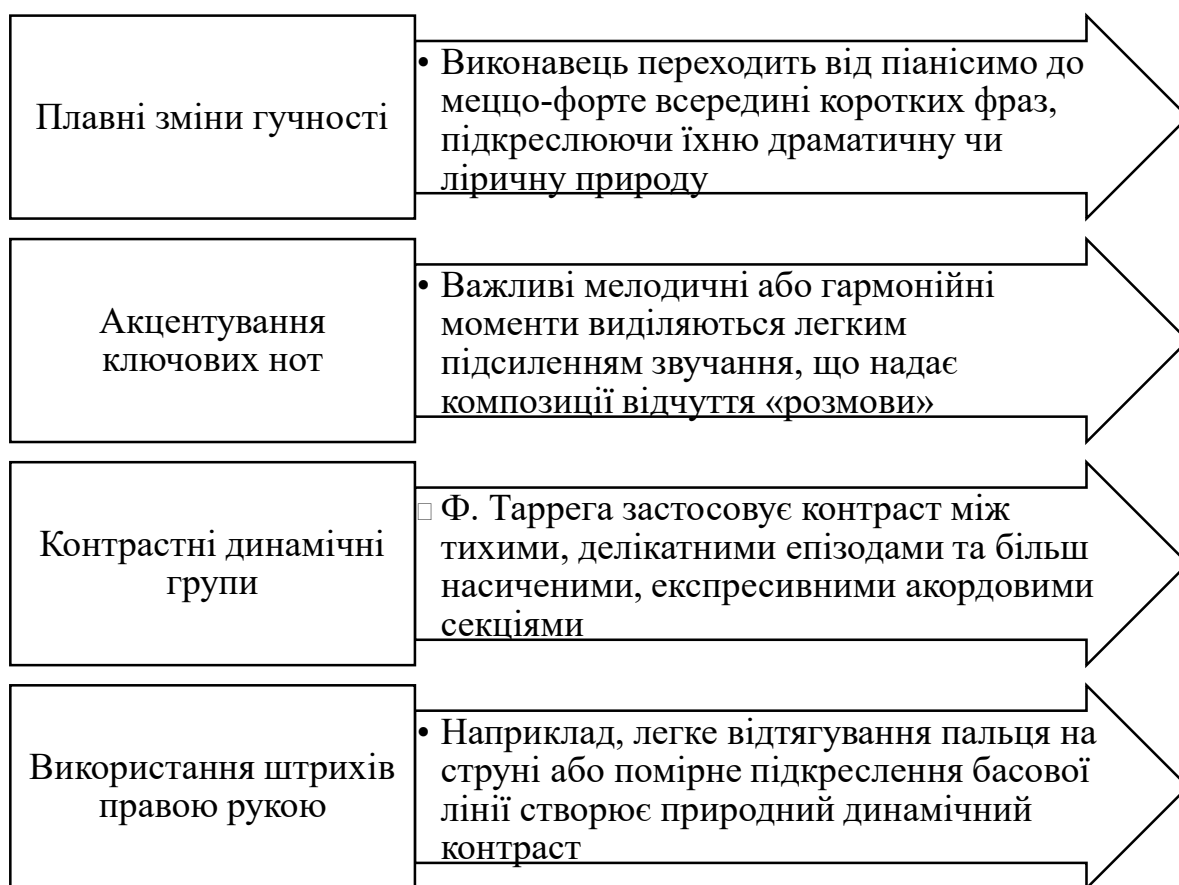

Рис. 2.3. Мікродинамічні нюанси у «Гавоті» Ф. Таррега

Мікродинаміка дозволяє гітаристу передати не тільки музичний текст, а й емоційний зміст, що робить твір живим і насиченим.

Кантилена — це здатність виконувати мелодію як співочу лінію, максимально наближену до вокальної. Для романтичної гітари це особливо важливо, оскільки Ф. Таррега прагнув перетворити гітару на «співаючий інструмент». Особливості кантилени у «Гавоті» наведено на рисунку 2.4 [9].

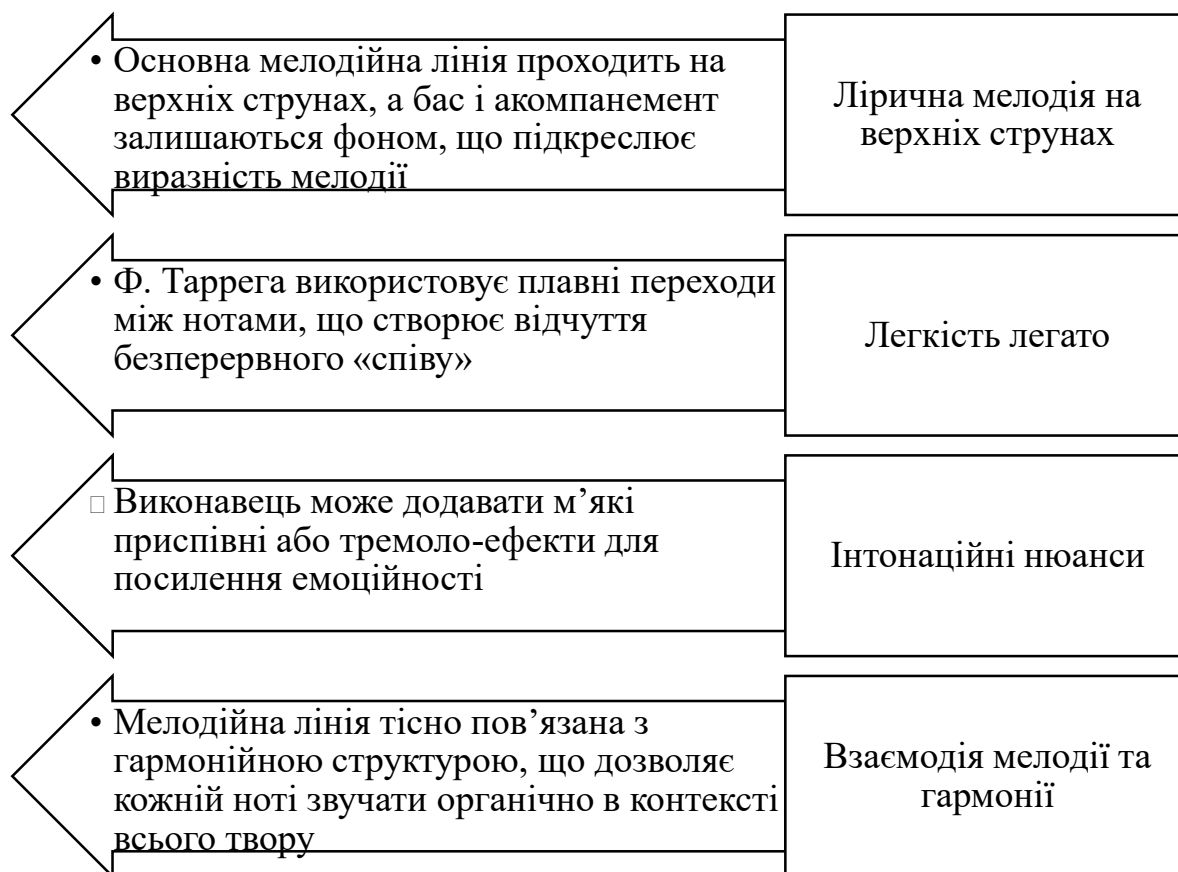

Рис. 2.4. Особливості кантилени у «Гавоті» Ф. Таррега

Кантилена у творі Ф. Таррега робить його не лише технічно досконалим, а й високохудожнім, створюючи емоційний контакт між виконавцем і слухачем. Окрім аплікатури, мікродинаміки та кантилени, Ф. Таррега застосовує й інші засоби, які сприяють розвитку виразності. Він майстерно використовує ритмічні нюанси, невеликі затримки чи прискорення, щоб надати фразам «живого» характеру, та гармонічні варіації, легкі зміни акордів у межах фрази, що створюють музичний колорит і відчуття «життя». Технічні прикраси, такі як тремоло, легкі арпеджіо чи глісандо, підкреслюють характер твору, а логічне фразування з чіткою кульмінацією та завершенням сприяє драматичному розвитку композиції.

2.4. Хорхе Морель – Данза Бразільєра

Хорхе Морель є одним з сучасних композиторів і гітаристів, чия творчість значною мірою ілюструє тенденції глобалізації у музиці та активне проникнення етнічних ритмів у академічну гітарну традицію. Його роботи відзначаються поєднанням традиційного академічного письма для гітари з багатими ритмічними і мелодичними елементами різних народних музичних культур, що робить його творчість прикладом культурної гібридизації у сучасній музиці [22].

Одним із ключових аспектів творчості Х. Морель є його здатність інтегрувати ритмічні та гармонічні елементи латиноамериканської та інших етнічних музичних традицій у академічну структуру творів для гітари. В його композиціях часто можна почути складні поліритмії, характерні для афро-латиноамериканських танців, а також народні мотиви, які перетворюються на академічно опрацьовані теми з варіаційною розробкою. Такий підхід дозволяє глядачу й слухачу відчувати як етнічну колоритність, так і академічну витонченість музики [14, с. 105].

Глобалізація стилів у творчості Х. Мореля проявляється не лише у поєднанні музичних традицій, але й у стилістичному синтезі. Його композиції демонструють тенденцію до універсалізації музичної мови, коли локальні мелодійні та ритмічні елементи інтегруються в міжнародний академічний контекст. Це, в свою чергу, відкриває нові можливості для інтерпретації гітарної музики, роблячи її більш різноманітною та доступною для широкої аудиторії.

Особливу увагу варто звернути на його твори, де етнічні ритми не просто декоративні, а структурно визначальні. Наприклад, у деяких його композиціях ритмічні моделі карибських та афро-латиноамериканських танців задають метричну основу для усього твору. Така методика дозволяє створити унікальний музичний простір, де традиційна академічна форма переплітається з імпровізаційними та народними елементами, підкреслюючи живу динаміку музичної культури.

Твір «Данза Бразільєра» демонструє, як синкопована ритміка та ритмічні експерименти стають новим джерелом виразності для академічної гітари. Твір також відкриває нові можливості для розвитку виконавської техніки та «танцювальної» манери гри [24].

Синкопа в творі «Данза Бразільєра» створює особливий ритмічний пульс, який надає твору живості та «танцювальної» енергії. Основні риси синкопованої ритміки в творі наведено на рисунку 2.5.

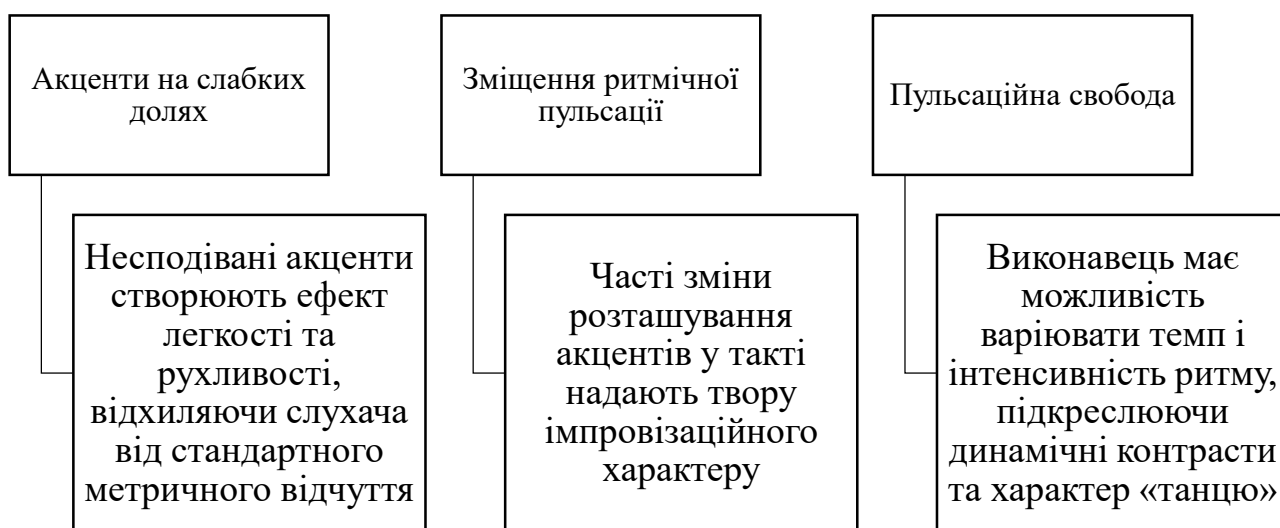

Рис. 2.5. Синкопована ритміка у творі «Данза Бразільєра»

Ця синкопована структура дозволяє гітарі звучати як перкусійний інструмент, а не лише як мелодично-гармонічний.

Х. Морель активно застосовує нові технічні прийоми для створення ритмічної та колоритної виразності. Він широко використовує перкусивні ефекти, завдяки яким гітара набуває звучання, подібного до барабану: удари по деці, верхніх та нижніх струнах створюють ритмічний фон, що поєднується з мелодією. Його акомпанемент часто відрізняється «танцювальною» манерою, в якій короткі акордові удари, ритмічні ламенти та приглушені струни відтворюють характерні риси бразильських танців, таких як самба чи боссанова. Швидкі акордові пасажі додають композиціям рухливості та динамічних контрастів, часто беручи участь у діалогах між мелодією та

акомпанементом, а поєднання легато та стаккато забезпечує гнучкість ритму і виразності.

Твір надає виконавцю широку свободу у вираженні ритму та динаміки. Основні принципи виконання [24]:

- інтерпретаційна гнучкість – зміна акцентів і швидкості проходження фраз відповідно до власного відчуття ритму;
- контраст мелодії та ритму – мелодійні лінії можуть контрастувати із синкопованим акомпанементом, створюючи ефект поліритмії;
- імітація ансамблевого звучання – гітара одночасно виконує роль мелодичного, гармонічного та ритмічного інструмента.

Твір «Данза Бразільєра» ілюструє, як бразильські ритми можуть збагачувати академічну гітарну традицію. Особливості впливу: використання характерних для самби та боссанови ритмічних моделей, трансформація етнічних мотивів у академічну форму без втрати танцювальної енергії, синтез мелодії, гармонії та ритму в єдину цілісну структуру.

Твір «Данза Бразільєра» демонструє кілька важливих тенденцій у сучасній академічній гітарі [24]:

- синкопована ритміка як нове джерело виразності;
- розширення технічних можливостей гітари (перкусія, швидкі акордові пасажі, танцювальні прийоми);
- інтеграція етнічних ритмів у академічний контекст;
- створення музики, яка поєднує інтелектуальну складність та живу енергію танцю.

Творчість Хорхе Мореля у творі «Данза Бразільєра» є прикладом успішного поєднання академічної традиції з етнічною ритмічною культурою. Його твір не лише розширює технічний арсенал гітари, а й відкриває нові шляхи виразності, роблячи академічну гітару більш динамічною та універсальною.

2.5. Ендрю Йорк – Сонячний промінь

Гітарна музика кінця XX – початку XXI століття характеризується активним пошуком нових виражальних засобів та синтезом різноманітних стилів. Одним із яскравих представників цієї тенденції є американський гітарист і композитор Ендрю Йорк. Його творчість відзначається високим рівнем технічної майстерності, поєднанням академічних та популярних музичних традицій, а також новаторським підходом до ритміки та гармонії. У центрі сучасних гітарних композицій Ендрю Йорка стоїть концепція «groov» як виражального засобу, що дозволяє створювати органічне поєднання ритму, мелодії та гармонії [5, с. 90].

Ендрю Йорк народився у 1958 році в США. Він здобув освіту в музичному коледжі Berklee, де сформувався його інтерес до джазу та сучасної класичної музики. Е. Йорк відомий як сольний виконавець, а також як член ансамблю Los Angeles Guitar Quartet. Його твори поєднують елементи класичної гітари, джазової імпровізації та фолкових мотивів. Особливістю гітарної мови Е. Йорка є органічне поєднання різних стилів (рисунк 2.6.).

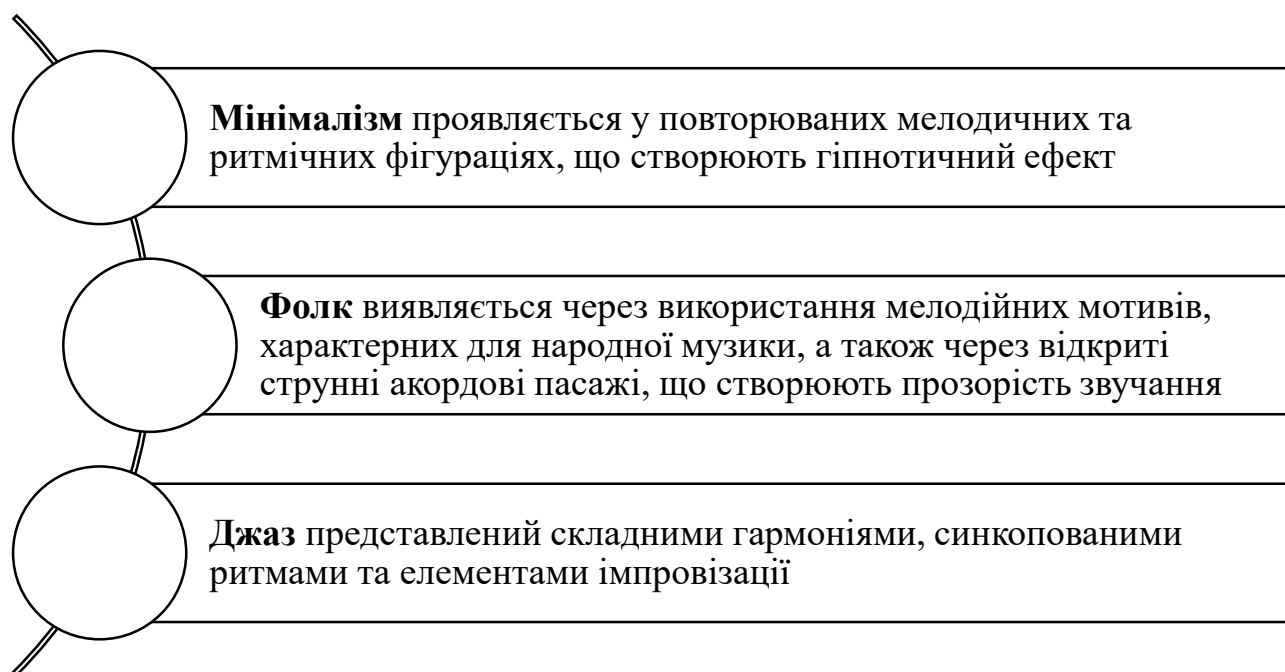

Рис. 2.6. Стилєва палітра гітарної творчості Ендрю Йорка

Мінімалістичні підходи у гітарній музиці передбачають створення композицій на базі повторюваних структур, що поступово змінюються. У творах Йорка це проявляється у використанні арпеджіо, повторюваних ритмічних малюнків та гармонічних циклів.

Твір «Сонячний промінь» демонструє мінімалістичні принципи через наступні аспекти:

- повторення коротких мотивів, що створюють відчуття пульсації;
- поступова трансформація мелодії та гармонії, яка підтримує внутрішнє напруження;
- акцент на ритмічній структурі як на головному носії музичної енергії.

Мінімалізм у даному випадку не є лише технікою, але й концептуальним засобом формування «groove», оскільки повторювані мотиви створюють природний ритмічний імпульс.

Фолкові елементи у творчості Е. Йорка представлені відкритими акордами, мелодіями, що нагадують народні пісні, та прозорим тембральним звучанням. Це дозволяє гітарі звучати «природно», емоційно і близько до слухача. У творі «Сонячний промінь» фолкові риси проявляються через [4, с. 228]:

- використання відкритих струн для створення резонансного ефекту;
- мелодичні інтервали, характерні для американської народної музики;
- природний «повітряний» тембр гітари, що контрастує з ритмічними складними структурами джазу.

Фолк у поєднанні з мінімалізмом та джазом створює багатовимірну текстуру твору, де ритм і мелодія взаємно підсилюють один одного. Джазова складова у творчості Е. Йорка проявляється у гармонічній складності, синкопованих ритмах та імпровізаційних фігураціях. У творах, таких як «Сонячний промінь», джазові елементи органічно поєднуються з фолком та мінімалізмом, створюючи новий гітарний синтез.

Джазові техніки у цьому творі включають:

- складні акордові прогресії з використанням альтерованих та розширених акордів;
- імпровізаційні фрази на основі пентатоніки та модальних ладах;
- ритмічні варіації та синкопи, що формують динамічний «groove».

Однією з ключових інновацій Е. Йорка є використання ритмічного «groove» як головного виражального засобу. «Groove» у його композиціях не обмежується простим ритмом, він стає основою для розвитку гармонії, мелодії та динаміки. У творі «Сонячний промінь» ритмічний «groove» проявляється у [22]:

- постійній взаємодії басових та мелодичних ліній;
- повторюваних ритмічних малюнках, які створюють відчуття руху та напруги;
- органічному поєднанні акцентів та пауз, що надає композиції живої, «дихаючої» структури.

Творчість Ендрю Йорка є яскравим прикладом розвитку гітарної музики кінця XX – початку XXI ст. Вона поєднує мінімалізм, фолк та джаз, створюючи нові форми вираження на класичній гітарі. Композиція «Сонячний промінь» демонструє, як ритмічний «groove» стає ключовим елементом музичної мови, що органічно інтегрує мелодію, гармонію та ритм.

Новітні підходи Ендрю Йорка відкривають нові горизонти для гітарної музики, показуючи, що класичний інструмент здатен на сучасну, багатопланову експресію, де традиції і новаторство зливаються у цілісний художній твір.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Другий розділ був присвячений практичному аналізу інтерпретацій обраних творів різних стилістичних епох, що дозволило конкретизувати теоретичні положення попереднього розділу та розкрити специфіку

застосування художньо-виражальних засобів у реальних виконавських ситуаціях.

Дослідження Сонати мі мінор Маттіа Венто дало можливість простежити закономірності барокового поліфонічного мислення та його адаптацію до гітарної фактури. Було встановлено, що якісне виконання поліфонії потребує тембрового розмежування голосів, динамічного балансу, диференційованої артикуляції та осмисленого використання орнаментики й штрихів відповідно до історичної стилістики.

Аналіз Сонатини для Девіда Рассела Хорхе Мореля продемонстрував застосування сучасних гітарних технік, властивих академічній та латиноамериканській традиції. Твір виявив важливість крупної форми для розвитку драматургії, а також підкреслив роль ритмічної пульсації, яскравих гармонічних фарб і синкопованої структури у створенні виразності.

Вивчення творів Франсіско Таррегі, Хорхе Мореля та Ендрю Йорка показало розмаїття стильових напрямів — від романтизму до сучасної неоакадемічної та популярної музики. З'ясовано, що кожен стиль вимагає унікальної системи виражальних прийомів: кантіленності й теплового тембру в романтичній музиці; яскравого ритмічного імпульсу в танцювальних творах; тонкої роботи з динамікою і текстурою у сучасній авторській гітарній музиці.

Усі проаналізовані твори підтвердили, що художньо-виражальні засоби не існують ізольовано — вони формують цілісну систему, яку виконавець використовує відповідно до стилю, фактури, технічних параметрів інструмента та власної інтерпретаційної стратегії. Практичний аналіз продемонстрував, що успіх виконання залежить від здатності гітариста інтегрувати технічні, акустичні та художні елементи в єдиний інтонаційний простір.

РОЗДІЛ 3.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ВИРАЗНОГО ВИКОНАВСТВА

3.1. Робота над динамікою, агогікою та фразуванням

Виконання на класичній та акустичній гітарі є не лише технічним відтворенням нотного матеріалу, але й мистецтвом передачі емоційного змісту музики. Одним із ключових аспектів художньо-виразного виконання є робота над динамікою, агогікою та фразуванням, оскільки саме вони створюють живий музичний потік і надають твору індивідуального звучання.

Динаміка у музиці – це контраст між гучністю та силою звучання, який допомагає гітаристу передавати емоційний настрій твору. Вона включає в себе не лише основні позначення (*piano*, *forte*), але й тонкі переходи (*crescendo*, *decrescendo*, *diminuendo*), що дозволяють створювати музичні хвилі [6, с. 78].

На гітарі динаміка безпосередньо залежить від сили дотику пальців до струн та положення руки відносно моста. Наприклад, гра ближче до ладу звучить м'якше, а ближче до порожніх струн – яскравіше та більш резонансно. Практика динаміки включає:

1. Поступове нарощування та зменшення гучності у межах одного такту або фрази. Для цього можна використовувати вправи, де одна й та сама мелодія грається з поступовим збільшенням і зменшенням сили дотику.

2. Контрастні динамічні переходи між різними частинами твору. Це допомагає створити драматичний ефект та підкреслити структурні елементи композиції.

3. Індивідуальна експресія. Важливо не лише слідувати позначенням у нотах, а й відчувати внутрішній зміст музики. Динаміка повинна відображати емоції та характер твору, тому кожен виконавець може адаптувати її під власний стиль.

Агогіка – це варіації темпу всередині музичної фрази, які надають композиції природності та живого руху. Вона допомагає підкреслити важливі

музичні моменти, створювати відчуття дихання музики та уникати механічного відтворення нот [6, с.76]. На гітарі агогіка реалізується через:

1. Легке прискорення або сповільнення у межах фрази. Наприклад, в кінці піднесеної мелодичної лінії можна трохи сповільнити темп, підкреслюючи кульмінаційний момент.

2. Використання пауз і легато. Короткі затримки перед важливим звуком або плавне з'єднання нот дозволяють створювати природний ритмічний малюнок і виразність.

3. Інтерпретаційна свобода. Виконавець може невеликими змінами темпу підкреслювати особливості музичної фрази, не порушуючи загальної метричної структури твору.

Фразування – це спосіб організації музичних думок у логічні та виразні музичні фрази, що нагадують мовлення або пісню. На гітарі правильне фразування визначає, де слід робити акценти, паузи, а де – плавні переходи між нотами [2, с. 320]. Основні принципи роботи над фразуванням:

1. Виділення музичних пропозицій. Музичні фрази часто відповідають синтаксису мелодії та гармонії. Виконавець повинен відчувати початок і кінець фрази, щоб правильно розставити акценти та паузи.

2. Побудова динамічного профілю фрази. Кожна фраза має свій «пік» або кульмінаційний момент, який підкреслюється збільшенням гучності або інтенсивності дотику.

3. Використання нюансів техніки гітари. Легато, стаккато, арпеджіо та інші прийоми дозволяють різноманітно формувати фрази та надавати їм індивідуальну виразність.

4. Слухання та аналіз. Важливо не лише грати фрази, але й слухати їх звучання. Виконавець має відчувати плавність та логіку музичного потоку, уникаючи різких та неприродних переходів.

Для розвитку динаміки, агогіки та фразування на гітарі можна застосовувати такі методи:

1. Щоденні технічні вправи з варіюванням динаміки та темпу. Це можуть бути гамові вправи, етюди та прості мелодії, де акцент робиться на контроль над гучністю та ритмом.

2. Ігровий підхід. Наприклад, повторювати мелодію, кожного разу виконуючи її з різним настроєм (радісно, сумно, напружено), щоб відчувати зв'язок між емоцією та динамікою.

3. Запис виконання. Аналіз власної гри дозволяє помітити місця, де динаміка або агогіка недостатньо виражені, і працювати над ними свідомо.

4. Постановка завдань на конкретну фразу. Виконання коротких фраз із різними динамічними та темповими варіаціями розвиває музичну чутливість і гнучкість виконавця.

5. Робота з педагогом або наставником. Зворотний зв'язок допомагає точніше відчувати музичні нюанси і уникнути шаблонного виконання.

3.2. Технічні прийоми формування тембрової палітри (аплікатура, штрихи, позиції)

Формування тембрової палітри є важливим аспектом художньо-виразного виконання на гітарі. Тембр дозволяє виконавцю передавати різноманітні емоційні відтінки та характер музичного твору. Досягнення багатого тембру на гітарі можливе через свідоме використання аплікатури, штрихів та позицій, що дозволяє отримати різні відтінки звучання однієї й тієї самої ноти або акорду.

Аплікатура визначає розташування пальців на грифі гітари та вибір струн для виконання певного музичного матеріалу. Правильна аплікатура не лише полегшує технічне виконання, а й впливає на тембр і звучання нот [5, с. 90]. Основні аспекти:

1. Вибір позиції на грифі. Гра однієї й тієї самої ноти на різних позиціях змінює тембр: ближче до ладів звук більш м'який, ближче до порожніх струн – більш резонансний і дзвінкий.

2. Оптимізація аплікатури для легато та штрихів. Для плавного виконання мелодій важливо правильно розставляти пальці, щоб мінімізувати непотрібні перешкоди та створювати чистий, рівний звук.

3. Використання відкритих та притиснутих струн. Відкриті струни мають природну дзвінкість, яку можна поєднувати з притиснутими нотами для отримання контрастного тембрового ефекту.

Штрих гітари – спосіб відтворення звуку за допомогою правої руки (у класичній техніці – пальці, у акустичній/електрогітарі – плектр). Різні штрихи створюють різноманітні темброві відтінки:

1. Пальцеві штрихи (classical fingerstyle). Виконання різними пальцями (і, m, a, p) дозволяє отримати різну інтенсивність і прозорість звуку. Наприклад, великий палець (p) дає більш глибокий і насичений звук для басових нот, а середній або безіменний (m, a) – легший і прозорий для мелодії.

2. Плектрові штрихи. Різна сила натискання та кут атаки плектра створює контраст між м'яким та різким звучанням. Наприклад, плавний атака плектром по верхніх струнах надає теплоту звуку, а різкий – чіткість і артикуляцію.

3. Штрихи з варіаціями динаміки. Поєднання штрихів з різною силою та швидкістю руху руки дозволяє формувати музичні акценти, підкреслювати кульмінаційні моменти фрази та робити звучання більш живим.

Позиції на грифі – це розташування руки лівої руки відносно ладів. Зміна позиції дозволяє не лише спростити технічне виконання, а й варіювати темброву палітру:

1. Нижні позиції (біля головки грифа) – надають звуку більшу дзвінкість і прозорість. Вони часто використовуються для легких мелодійних пасажів і відкритих акордів.

2. Середні позиції – забезпечують збалансоване звучання і оптимальне поєднання технічної зручності та тембрової різноманітності.

3. Високі позиції (біля порожка або ближче до корпусу) – надають звуку теплоту і глибину, але можуть бути менш дзвінкими. Вони добре підходять для сольних пасажів та виразних мелодичних ліній.

Під час роботи над позиціями важливо експериментувати з поєднанням аплікатури і штрихів, оскільки одна й та сама нота, зіграна різними пальцями або в різних позиціях, звучить по-різному. Це дозволяє створювати ефекти контрастності, підкреслювати емоційні моменти твору та розвивати індивідуальний стиль виконавця [8, с. 22]. Практичні методи формування тембру:

1. Арпеджіо та гамові вправи з варіацією штрихів. Виконання одного й того ж арпеджіо різними пальцями або плектром допомагає відчутти зміни тембру.

2. Виконання мелодії у різних позиціях. Це дозволяє порівнювати дзвінкість і теплоту звучання однієї й тієї самої ноти та навчитися свідомо обирати позицію для бажаного тембрового ефекту.

3. Контрастні динамічні вправи. Варіювання сили дотику в поєднанні зі зміною штрихів і позицій допомагає сформувати багатий тембровий спектр.

4. Слуховий аналіз. Виконавець повинен критично слухати своє виконання, відчувати зміни кольору звуку та вдосконалювати технічні прийоми для отримання бажаного результату.

Формування тембрової палітри гітари – це процес свідомого використання аплікатури, штрихів та позицій. Систематичне відпрацювання технічних прийомів дозволяє виконавцю контролювати колір звуку, підкреслювати емоційні акценти та створювати унікальну музичну інтерпретацію. Темброва палітра стає невід’ємним елементом художньо-виразного виконання, що надає музиці живого звучання і дозволяє гітаристу реалізувати свій творчий потенціал.

3.3. Рекомендації щодо роботи над інтерпретацією та стилем (бароко–романтизм–XXI ст.)

Задум композитора виступає фундаментальною основою будь-якого музичного твору, а в гітарній музиці його значення особливо помітне, адже тут тісно переплітаються технічні можливості інструмента й емоційна насиченість виконання. Кожна композиція – це не лише набір нот і технічних прийомів, а й відбиток світогляду автора, його емоційний стан, ставлення до теми та власне розуміння музичного процесу.

Створюючи твір, композитор зазвичай поєднує інтелектуальні пошуки, натхнення, особистий досвід і вплив культурного контексту, у якому він працює. У сучасній гітарній музиці це часто проявляється через експериментальні форми, новаторські звукові ефекти або незвичайні техніки гри, що дозволяють передати слухачеві емоційні й концептуальні ідеї. Як зазначає О. Ващенко, ключовим елементом такого процесу є варіативне використання основних засобів виразності – динаміки, артикуляції та агогіки – у їхній взаємодії та залежно від музичного часу [4, с. 230].

Не менш важливою складовою задуму є вибір інструменту та способу його звучання. Гітара завдяки своїй універсальності дозволяє автору створювати широкий спектр тембрів – від класичних і традиційних до експериментальних, що стимулює розвиток нових прийомів гри та відкриває додаткові можливості для музичної виразності.

Водночас задум композитора не є жорстким керівництвом, а радше точкою відліку для виконавця. Гітарист, спираючись на власні технічні навички, музичний досвід і емоційне сприйняття твору, додає композиції свій інтерпретаційний шар, створюючи нові звучання та контексти. Саме така взаємодія між авторською ідеєю та індивідуальним виконанням визначає унікальність кожного виконання, роблячи його неповторним і особливо насиченим емоційно та музично.

У сучасній гітарній музиці авторський задум закладено не лише в нотах, а й у деталях виконання, стилістичних позначках та коментарях композитора. Ці

інструменти служать своєрідним ключем до розкриття естетичної та емоційної концепції твору і допомагають виконавцеві відчути наміри автора.

Кожна епоха музичної історії має свої стилістичні особливості, а виконавець повинен усвідомлювати їх, щоб передати характер твору максимально органічно. Розглянемо рекомендації для різних епох на прикладі конкретних творів, наведених у попередніх розділах (таблиця 3.1.)

Таблиця 3.1.

Технічні та виконавські особливості гітарної музики різних стилів

Стиль	Твір та автор	Характеристика стилю	Виконавські рекомендації
Бароко	М. Венто – Соната e-moll	Строгий ритм, поліфонія, контрасти динаміки	Виділяти голоси (legato для мелодії, легкий атака для акомпанементу); чітка артикуляція (staccato, tenuto, legato); обережна агогіка; terraced dynamics; розвиток відчуття поліфонії та архітектури твору
Крупна форма	Хорхе Морель – Sonatina to David Russell, частина 1	Розвинена тема, широка динаміка, емоційна глибина	Усвідомлення структури (експозиція, розвиток, повторення); поступове нарощування напруження (crescendo, ritardando); індивідуальна інтерпретація з урахуванням стилю виконавця
Романтизм	Ф. Таррега – Гавот	Виразна мелодія, емоційні контрасти	Ліричність мелодії (legato, динамічні контрасти); артикуляційні нюанси (staccato, marcato); темп і агогіка з певною свободою; темброве розмаїття через позиції та штрихи
Латиноамериканські ритми	Хорхе Морель – Danza Brasileira	Яскрава ритміка, танцювальна енергія	Дотримання характерного ритмічного пульсу; темброві ефекти (басові удари, контрастні штрихи, аплікатура); легка варіація темпу для виразності без порушення ритму
Сучасна музика	Andrew York – Sunburst	Поєднання традиційних технік і новаторства	Темброві контрасти (legato, pizzicato, percussive); інтерпретаційна свобода (темп, динаміка, артикуляція); технічна точність та чіткість ритму

Джерело: складено автором на основі [1, 14, 20, 22]

Для гітариста важливо слухати оригінальні записи та різні інтерпретації творів, адже це допомагає відчутти стиль, нюанси виконання та характер

музики. Роботу над інтерпретацією варто проводити поступово, розділяючи технічні аспекти та виразність: спочатку необхідно опанувати точність аплікатури, штрихів і позицій, а вже потім додавати динамічні та стилістичні елементи. Етап за етапом виконавець починає з невеликих фраз, уважно працюючи над їх емоційним змістом, і поступово об'єднує їх у повноцінні музичні думки. Одночасно важливо аналізувати стиль епохи, розуміти контекст епохи Бароко, Романтизму чи сучасної музики, що допомагає уникати стилістичних помилок і формувати цілісну інтерпретацію. Виконання таких рекомендацій дозволяє гітаристу не лише точно відтворювати ноти, але й передавати характер, стиль та емоційний зміст твору, створюючи унікальну художньо-виразну інтерпретацію.

Роль гітариста сьогодні – багатовимірна: поєднуючи технічну досконалість із творчою свободою, виконавець перетворює кожне виконання на унікальний музичний акт. Важливо зберігати баланс між точним відтворенням авторського задуму та власною інтерпретацією, адже надмірні відхилення, такі як надто повільний темп або невідповідні імпровізації, можуть спотворити первісне звучання і змінити сприйняття твору слухачем.

Сучасні гітаристи обирають різні шляхи інтерпретації, які формуються під впливом естетичних орієнтирів, технічних навичок та культурного середовища. Вивчення цих підходів дозволяє зрозуміти, як поєднати авторський задум із індивідуальною манерою виконання [17, с. 30].

Історико-контекстуальний підхід передбачає занурення у час і середовище, в якому створювався твір. Виконавець аналізує музичну мову композитора, його естетичні цілі та впливи епохи. Наприклад, для творів Брауера важливо усвідомлювати вплив афрокубинських ритмів і поліфонії, працювати з партитурою та авторськими примітками, щоб максимально точно передати задум композитора. Цей метод гарантує автентичне звучання та глибоке розуміння музичного тексту.

Експериментальна інтерпретація дозволяє виходити за межі традиційного сприйняття і вносити нові художні та технічні рішення. Це може бути

застосування підготовленої гітари, електронних ефектів або інтеграція мультимедіа. У творах Тору Такеміцу чи Стівена Райха виконавці створюють оригінальні інтерпретації, відкриваючи нові можливості звучання гітари. Такий підхід особливо актуальний для творів без усталених традицій, де музикант стає співавтором художнього образу.

Технічний підхід орієнтований на досконале володіння інструментом і включає опанування різноманітних прийомів, таких як флажолети, перкусія на корпусі гітари, альтернативні строї та тремоло. Наприклад, виконання «Сонати для гітари» Альберто Хінастери потребує чіткого артикулювання складних ритмічних схем, поліфонічного мислення та значної витривалості, щоб підтримувати точність протягом усього твору. Цей підхід дозволяє максимально відтворити технічну складність композиції, демонструючи слухачеві як виконавську майстерність, так і віртуозність композитора.

Інтерпретаційний синтез передбачає поєднання різних методів, що робить виконання більш багатогранним і глибоким. Виконавець враховує технічні аспекти твору, його стилістичні особливості та власну художню індивідуальність, створюючи унікальну версію композиції. Так, відомі гітаристи Джон Вільямс і Девід Рассел застосовують комбінацію контекстуального та експериментального підходів, зберігаючи при цьому автентичність твору та додаючи нові інноваційні елементи.

Сучасні методи інтерпретації дозволяють розширити виконавський репертуар, збагачують традиції гри на гітарі та сприяють популяризації інструментального мистецтва. Виконавці, взаємодіючи з композиторами, стають співтворцями музичних образів, відкриваючи нові способи осмислення та переживання музичного матеріалу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі були сформульовані практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення художньо-виразного виконання на гітарі. Основна увага зосереджена на розвитку динаміки, агогіки, фразування, тембрової палітри, технічних прийомів та стилістично грамотної інтерпретації творів різних історичних періодів.

Доведено, що робота над динамікою є одним із ключових засобів формування художнього задуму. Гітарист має опановувати як макродинаміку (загальний розвиток фрази та частин твору), так і мікродинаміку (акценти, локальні підсилення, ослаблення звуку). Агогіка та фразування розглядаються як основа музичної риторики – від них залежить логіка фрази, характер руху та виразність інтонаційного тексту.

Важливим напрямом є удосконалення тембрової техніки: робота правої руки у різних позиціях, вибір штрихів, аплікатурна доцільність, контроль тривалості звуку та глушіння резонансів. Визначено, що тембр є одним із головних факторів створення стилістично точного та художньо переконливого виконання.

Рекомендації щодо інтерпретації творів різних епох показали, що виконавець повинен володіти стилістичною гнучкістю: поліфонічною точністю – у бароко, ясністю структури – у класицизмі, кантиленністю – у романтизмі, ритмічною акцентуацією та багатотембровістю – у сучасній музиці. Отже, інтерпретаційна майстерність базується як на знаннях історії стилів, так і на практичному володінні технікою.

Підсумовуючи, третій розділ визначає методичну основу для цілеспрямованої роботи гітариста над художньою виразністю виконання та демонструє, що гармонійне поєднання техніки, слухової культури й усвідомленої інтерпретації є ключем до професійного становлення виконавця.

ВИСНОВКИ

У даній дослідницькій частині до творчого проєкту було досліджено еволюцію художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві, проаналізовано практичні аспекти виконавства на прикладі різних творів та розроблено рекомендації щодо підвищення виразності виконання.

Теоретичний аналіз, представлений у першому розділі, дозволив відстежити історичний розвиток гітари та формування виконавських традицій від її класичних форм до сучасних технік. Особлива увага приділялася розвитку основних художньо-виражальних засобів, таких як динаміка, тембр, фразування, агогіка та штрихи, а також впливу технічних і стильових інновацій на формування індивідуального виконавського почерку.

Виявлено, що розвиток інструментальної техніки та зміни у виконавських школах безпосередньо впливали на багатство виразних можливостей виконавця та дозволяли гітаристам досягати більшої глибини емоційного і художнього висловлення.

Другий розділ роботи присвячений практичному аналізу виконавських інтерпретацій обраних творів різних епох і стилів. Було розглянуто твори Маттіа Венто, Хорхе Мореля, Франсіско Таррегі та Ендрю Йорка. Аналіз показав, що успішна інтерпретація вимагає не лише технічної майстерності, але й чіткого розуміння стильових особливостей кожного твору, історичного контексту та художньої ідеї композитора. Особливу увагу було приділено питанням поліфонії, крупної форми та характерної ритміко-динамічної організації, що дозволяє виконавцю передати нюанси музичного тексту та досягти максимальної виразності.

Практичні приклади показали, що навіть технічно складні твори можуть бути зрозумілими слухачеві, якщо виконавець усвідомлено використовує художньо-виражальні засоби та адаптує їх до власного інтерпретаційного стилю.

Третій розділ роботи містить рекомендації щодо розвитку художньо-виразного виконання. Основними напрямками є вдосконалення динамічної гнучкості, точне формування агогіки та фразування, розвиток технічних прийомів для створення різноманітної тембрової палітри, а також систематична робота над інтерпретацією творів різних епох – від бароко до сучасності.

Рекомендації орієнтовані на практичне використання та допомагають виконавцям підвищити рівень емоційної і музикальної виразності, а також сформувати власний стиль виконання, який гармонійно поєднує традиції минулого та сучасні тенденції.

Отже, проведені дослідження підтверджують, що ефективне використання художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві є результатом синтезу історичного досвіду, технічної майстерності та творчої інтерпретації. Дослідницьку частину до творчого проєкту можна вважати внеском у поглиблене розуміння особливостей розвитку виконавської культури на гітарі та практичних шляхів підвищення рівня виконавської майстерності. Застосування запропонованих рекомендацій сприятиме вдосконаленню техніки та виразності гри, що, у свою чергу, сприятиме розвитку сучасного гітарного мистецтва та формуванню високопрофесійних виконавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографія Франсіско Таррега. Електронне джерело URL: https://muzabetka.com.ua/biohraf-francisco-tarrega.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 11.03.25)
2. Бедакова С. В. Історія зарубіжної музики (кінець XVI – XIX століття): навч. посіб. Миколаїв. 306 с.
3. Бурлаченко Б., Фабрика-Процька О. Українське інструментальне ансамблеве музикування за участі гітари кінця XX–початку XXI ст. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям культурологія) 49, 2024. С. 317–324.
4. Ващенко О. В. Тенденції розвитку зарубіжного інструментального концерту кінця XX–першої чверті XXI століття. Аспекти історичного музикознавства, 2024. С. 225–250.
5. Гончаренко М. Концерт для гітари з оркестром в музичному просторі XX–XXI століття. Актуальні питання гуманітарних наук, 2023. С. 89–93.
6. Гончаров М. О. Інтерпретація сучасних гітарних творів: баланс між задумом композитора та виконавчою інтерпретацією. Модерні пошуки у просторі мистецтва 1.8, 2025. С. 75–80.
7. Гумінюк С. П., Косинець І. І., Охманюк В. Ф. Особливості виконавських стратегій у камерних та концертних жанрах Астора П'яццолли: від Histoire du Tango до Double Concerto. Fine Art and Culture Studies 1.3, 2025. С. 129–138.
8. Дроздова О. О. Гітарні твори М. Понсе (до питання специфічних ознак музики для гітари композиторів–не гітаристів). Музичне мистецтво і культура 1.35, 2022. С. 16–25.
9. Дроздова О. О. Особливості виконавського прочитання лютневої музики в гітарній інтерпретації. Музичне мистецтво і культура 2.34, 2022. С. 127–138.

10. Киселиця О. Потенціал засобів української гітарної музики у формуванні національно-культурної ідентичності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Освіта збереже Україну!*, 2024. С. 239–243.

11. Косінець І. І. Репертуар виконавця-гітариста в ігровій комунікативній системі музики. *Музичне мистецтво і культура* 2.34, 2022. С. 117–126.

12. Майчук О. Західноєвропейський музично-виконавський професіоналізм в історико-еволюційному та суспільно-культурному контекстах. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* 4, 2022. С. 96–101.

13. Салій В. С., Сторонська Н. З., Душний А. І. Історія походження та еволюції гітари як самостійного музичного інструменту родини лютневих. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мистецтвознавство* 71.3, 2024. С. 57–67.

14. Сологуб В. Творчість композиторів-гітаристів доби романтизму. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мистецтвознавство* 68.2, 2023. С. 101–105.

15. Трикозюк К. С. Історико-художні детермінанти становлення традицій народно-оркестрового виконавства в українському мистецькому просторі. *Культура України* 89, 2025. С. 111–119.

16. Тусченко М. М. Вітчизняна гітарна школа: історична спадковість виконавських традицій та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* 3, 2022. С. 214–219.

17. Філатова Т. Академічні виконавські традиції чилійського гітарного мистецтва. *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine* 131, 2021. С. 26–37.

18. Чернишова А. М. Розвиток виконавських традицій гітарного мистецтва у ХХІ ст. 2024. С. 497–499.

19. Школа гри на шестиструнній гітарі (на принципах техніки Ф. Таррегі). Електронне джерело URL:

https://archive.org/details/guitarp/guitarp/page/10/mode/1up?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 14.04.25)

20. About Jorge Morel. Електронне джерело URL: https://www.tonebase.co/composer-biographies/jorgemorel?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 18.02.25)

21. Argentine Classical Guitarist and Composer, Jorge Morel, has passed away at the age of 89. Електронне джерело URL: https://www.guitarsalon.com/blog/argentine-classical-guitarist-and-composer-jorge-morel-has-passed-away-at-the-age-of-89?srsltid=AfmBOoq-4oogjHypMYpw1az5bK-ckWGfXpK0e_8GKCyYhzndohyQLVkl&utm_source=chatgpt.com (дата звернення 07.03.25)

22. Composers on composing Stephen Goss, Jorge Morel, Dušan Bogdanovic, and Gerard Drozd on Inspiration, Influences, and the Hard Work of Writing. Електронне джерело URL: https://classicalguitarmagazine.com/composers-on-composing-stephen-goss-jorge-morel-dusan-bogdanovic-and-gerard-drozd-on-inspiration-influences-and-the-hard-work-of-writing/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 03.02.25)

23. Степанов В. Поліфонічність як характерна ознака творчості українських композиторів-гітаристів. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв 2, 2025. С. 417–423.

24. Danza Brasileira Jorge Morel. Електронне джерело URL: https://www.classclef.com/source/jorge-morel-danza-brasilera.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 10.10.25)

25. Jorge Morel: A Remarkable Guitarist/Composer. Електронне джерело URL: https://the-guitar.com/jorge-morel-a-remarkable-guitarist-composer/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 09.04.25)

26. Mattia Vento composition list. Електронне джерело URL: https://musicalics.com/en/node/96619?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 12.05.25)

27. Mattia Vento compositor italià. Електронне джерело URL: https://www.encyclopedia.cat/gran-enciclopedia-de-la-musica/mattia-vento?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 09.03.25)
28. Review: Music of Jorge Morel. Електронне джерело URL: https://www.thisisclassicalguitar.com/review-music-of-jorge-morel/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 15.05.25)
29. Tariq Harb Plays Danza Brazilera by Jorge Morel. Електронне джерело URL: https://www.thisisclassicalguitar.com/tariq-harb-plays-danza-brazilera-by-jorge-morel/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 11.04.25)
30. The Magnificent Guitar of Jorge Morel: A Life of Music. Електронне джерело URL: https://www.melbay.com/Products/21953/the-magnificent-guitar-of-jorge-morel-a-life-of-music.aspx?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 14.02.25)
31. Vento Mattia Enciclopedia Italiana (1937). Електронне джерело URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/mattia-vento_%28Enciclopedia-Italiana%29/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 17.04.25)

ДОДАТКИ

Додаток А

www.scientia.report

CERTIFICATE OF PARTICIPATION

Sergey Guriev

participated in the II International Scientific and Theoretical Conference
**«Modern Science and Innovation:
Trends, Challenges and Breakthroughs»**

📅 November 21, 2025 📍 New York, USA

Academic Workload: 24 hours of participation / 0.8 ECTS credits

Confirmed Outcome: scientific paper published

 10.36074/scientia-21.11.2025 979-8-89660-282-8

MIRIAM GOLDENBLAT
President and responsible organizer
International Center of Scientific Research
Unified Register of Public Associations Number: 1499141.

 ISC № 2511210073

 Hosted by
an authorized
Crossref member

 The conference is
registered in the
ResearchBib

 Conference
proceedings
are displayed in
Google Books &
Google Scholar

 Bowker

9. Падалка Г. М. Вчитель, музика, діти. К.: Музична Україна, 1982. 144 с.
10. Кушка Я. С. Методика навчання співу. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ГРИ НА ГІТАРІ

Гур'єв Сергій Анатолійович здобувач вищої освіти, 5 курс

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова м. Миколаїв

Науковий керівник: Щербак Ігор Вікторович,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва

Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова м. Миколаїв

Навчання гри на гітарі є однією з найпопулярніших видів музичної діяльності завдяки своїй доступності, універсальності та здатності сприяти творчій самореалізації. Гітара є інструментом, який однаково добре підходить для сольного виконання, ансамблевої гри та акомпанементу, що робить її універсальним вибором для музикантів різного рівня підготовки. У сучасному світі навчання гри на гітарі все частіше поєднується з інноваційними підходами, які враховують запити нових поколінь та технологічний прогрес. Сучасні учні шукають не лише традиційні методи викладання, але й інтерактивні, цифрові й творчі підходи, які роблять навчання більш захоплюючим і ефективним.

Аналізуючи основні аспекти впровадження інноваційних методів у процес навчання гри на гітарі, можна виокремити такі ключові напрями: цифрові технології, відеоресурси, гейміфікація, інтерактивні платформи та креативні методи викладання. Ці підходи не лише покращують якість освітнього процесу,

але й створюють нові можливості для розвитку учнів, забезпечуючи гнучкість, доступність і мотивацію.

1. Використання цифрових технологій у сучасному освітньому процесі відкривають нові горизонти для навчання гри на гітарі. Вони включають:

- мобільні застосунки, такі як Yousician, що дозволяють інтерактивно вивчати гітарну техніку, відстежувати прогрес та отримувати зворотний зв'язок;
- онлайн-платформи, такі як TrueFire та JamPlay, які пропонують структуровані уроки для різних рівнів володіння інструментом та широкий спектр стилів;
- програмне забезпечення для налаштування та запису, зокрема GuitarTuna і DAW (Digital Audio Workstation), що забезпечує точність налаштувань та якість запису виконання.

Цифрові технології стають невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, роблячи його більш ефективним, захоплюючим і доступним для широкого кола людей.

2. Інтерактивні відеоресурси стали важливим інструментом у навчанні гри на гітарі. Основні переваги відеоуроків включають:

- можливість навчання в будь-який час і в будь-якому місці;
- доступ до матеріалів від провідних викладачів та музикантів;
 - інтерактивні функції, такі як пауза, уповільнення відтворення та нотатки до відео;
 - платформи, як-от YouTube, що дозволяють знайти уроки практично з будь-якого стилю чи техніки.

Відеоуроки стають не лише зручним, а й багатофункціональним інструментом для навчання гри на гітарі, що сприяє підвищенню мотивації та ефективності освітнього процесу.

3. Гейміфікація в процесі навчання стає потужним інструментом для підвищення мотивації та зацікавленості учнів у процесі навчання гри на гітарі. Основні аспекти гейміфікації в цьому контексті включають:

- використання рейтингових систем та досягнень у мобільних застосунках;
- змагання з іншими учнями через онлайн-платформи;
- використання музичних ігор, таких як Rocksmith, для навчання нотній грамоті та техніці виконання.

Гейміфікація в навчанні гри на гітарі є ефективним способом підвищення інтересу до музики та створення сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей. Завдяки інтерактивності та інноваційним методикам учні можуть не лише вивчати музичні аспекти, а й отримувати задоволення від процесу навчання.

4. Впровадження змішаного навчання, де комбінація традиційних занять з інноваційними технологіями дозволяє досягти найкращих результатів. Викладачі можуть:

- проводити живі заняття для відпрацювання техніки та інтерпретації музичних творів;
- використовувати цифрові платформи для домашніх завдань і самостійного навчання;
- інтегрувати групові проєкти та ансамблеву гру через онлайн-застосунки для розвитку командної роботи та музичного спілкування.

Змішане навчання створює динамічне й адаптивне освітнє середовище, яке сприяє розвитку як виконавської майстерності, так і самостійності майбутніх музикантів.

5. Креативні методи викладання гри на гітарі відкривають перед учнями нові перспективи, стимулюючи їхню творчість і мотивацію до навчання. Інноваційні підходи передбачають:

- інтеграцію музичних стилів, які цікаві учням, наприклад, рок, джаз, фолк тощо;
- імпровізацію та створення власних композицій як частину освітнього процесу;

– залучення групових занять і ансамблевої гри для розвитку комунікативних навичок і командної роботи.

Креативні методи викладання допомагають зробити освітній процес динамічним, різноманітним і максимально орієнтованим на потреби учнів, розвиваючи їхню любов до музики й стимулюючи досягнення нових висот у творчості.

Інноваційні підходи в навчанні гри на гітарі забезпечують значні переваги, що допомагають підвищити ефективність освітнього процесу та залучити учнів до активної участі в ньому:

- мотивація учнів: використання інтерактивних та гейміфікованих елементів робить навчання захоплюючим;
- персоналізація процесу: учні можуть обрати темп, рівень складності та матеріал відповідно до своїх уподобань;
- розвиток творчості: інтеграція інноваційних методів сприяє розвитку креативності та імпровізаційних навичок;
- доступність навчання: можливість займатися в онлайн-форматі розширює коло учнів, незалежно від їхнього місця проживання.

Інноваційні підходи до навчання гри на гітарі відкривають нові можливості для учнів і викладачів. Вони забезпечують гнучкість, доступність і мотивацію, сприяючи одночасно розвитку технічних та творчих навичок. Успішна інтеграція сучасних технологій та методів в освітній процес залежить від балансу між традиційним викладанням і новітніми технологіями.

У майбутньому розвиток інновацій у сфері музичної освіти сприятиме створенню більш персоналізованих освітніх програм, що враховуватимуть потреби кожного учня. Це дозволить підвищити ефективність навчання, зробити його ще більш цікавим та результативним, формуючи нове покоління технічно досконалих і творчих музикантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриненко С. М. Специфіка миколаївської гітарної школи ХХІ століття : дис. ... д-ра. філософії : 025 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. 223 с.
2. Іванюк В. С. Інноваційні прийоми гри на гітарі : педагогічний аспект. Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти : зб. наук. праць ст-тів фа-ту мистецтв. 2018. С. 76–80.
3. Солдатенко О. І. Комп'ютерні технології та гітарні аранжування в розвитку музичних здібностей учнів : навч.-метод. посіб. Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2014. 88 с.

November 21, 2025 • New York, USA

Гур'єв Сергій Анатолійовичздобувач вищої освіти ННП імені В.О. Сухомлинського
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна**Науковий керівник: Щербак Ігор Вікторович** канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕВОЛЮЦІЇ ХУДОЖНЬО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ

***Анотація.** У статті розглянуто еволюцію художньо-виражальних засобів у гітарному мистецтві крізь призму історичних, технічних і стилізових трансформацій. Простежено шлях гітари від її ранніх щипкових прообразів до сучасних академічних та електронних форм, окреслено роль конструкційних змін, національних виконавських шкіл і стилізових новацій у формуванні сучасної виконавської мови. Особливу увагу приділено тембровим, динамічним, артикуляційним та агогічним засобам виразності, їхній взаємодії з технічним арсеналом гітариста. Зроблено висновок, що художня мова гітари є результатом багаторівневої еволюції та постійно оновлюється під впливом культурних і технологічних чинників.*

Вступ. Гітарне мистецтво сьогодні постає як одна з найбільш рухливих і відкритих галузей музичної культури, у якій давні традиції природно переплітаються із сучасними технічними й стилізовими експериментами. Пройшовши довгий історичний шлях, гітара зберегла свій впізнаваний характер, але водночас залишилася надзвичайно чутливою до будь-яких культурних, технологічних чи естетичних змін, що зробило її одним із найдинамічніших інструментів у сучасному музичному просторі. Саме різноманітність художньо-виражальних засобів, їхня здатність передавати індивідуальний виконавський голос і формувати неповторну інтонаційну палітру визначають потребу детально осмислити їхню еволюцію. Аналіз цих засобів є важливим не лише з естетичного чи технічного погляду: він дозволяє побачити, як змінюється семантичний зміст виконання, як виникають нові норми інтерпретації та як поступово формується стилізована мова сучасного гітариста. У цьому контексті особливо показовим є різножанровий характер сучасного гітарного дискурсу, що охоплює як академічні традиції, так і фольклорні, джазові чи популярні впливи, створюючи багаторівневий культурний простір для розвитку інструмента.

Метою статті є простеження історичної динаміки гітари й показ, як під впливом технічних можливостей, стилєвих змін і виконавської практики трансформувалася система художньої виразності. Такий підхід передбачає послідовне розкриття історичних витоків, характеристику засобів виразності та аналіз новацій, що визначили сучасне звучання інструмента.

Виклад основного матеріалу. Історичний розвиток гітари має багатовекторний характер і охоплює тривалу традицію еволюції щипкових інструментів, починаючи від античних форм, що побутували у Середземномор'ї та на Близькому Сході. Поступове перетікання конструктивних та виконавських принципів від кіфари й уда до європейської лютні створило підґрунтя для появи іспанської віуели, яка, на відміну від попередніх інструментів, поєднала у собі елементи народного музикування з ознаками придворної вишуканості. Саме віуела та барокова гітара стали найближчими предтечами сучасної шестиструнної гітари, оскільки закріпили основні принципи будови корпусу та характерні способи звуковидобування, які згодом були вдосконалені майстрами XIX століття. Поява класичної гітари у її канонічній формі пов'язана з активними соціокультурними змінами та потребою у створенні універсального концертного інструмента, а визначальний внесок у стабілізацію її конструкції зробив А. Торрес, який заклав основу сучасної шкали, форми корпусу та системи пружинення [1, с. 109].

На цьому тлі поступово формується професійна виконавська школа XIX століття, представлена такими музикантами, як Ф. Сор, М. Джуліані та Д. Агуадо, які не лише створили значний репертуар, а й розробили ґрунтовні трактати з техніки, штрихів і методики виконання. Їхня діяльність сприяла перетворенню гітари на інструмент із чітко окресленими академічними засадами та педагогічною системою, що відповідала вимогам свого часу. Саме в цю епоху закладаються принципи фразування, артикуляції й інтерпретації, які визначатимуть подальший розвиток гітарного мистецтва й стануть основою для національних виконавських шкіл, зокрема й української, про становлення якої згадує А. Коваленко у своїх дослідженнях [4, с. 249].

XX століття привнесло глибинні зміни у статус гітари: від камерного «салонного» інструмента вона поступово переходить до масштабного концертного звучання. У цьому процесі визначною постаттю став А. Сеговія, який докорінно розширив концертний репертуар, сприяв створенню нових творів для гітари, утвердив її як повноправний академічний інструмент та значно ускладнив технічні вимоги до виконавців [9]. Його діяльність сприяла

подальшому зростанню інтересу до гітари, що виявилось у виникненні нових жанрових напрямів: джазове гітарне мистецтво, стиль фламенко, ранній рок, а згодом – електрогітарна культура, яка кинула виклик традиційним уявленням про звучання інструмента. Представники академічної, джазової та популярної гітарної сцени розвивали паралельно існуючі стильові моделі, формуючи багату палітру виконавських практик і прийомів, які у свою чергу збагачували художньо-виражальні можливості інструмента. Цей багаторівневий розвиток, як зазначають М. Тищенко і Т. Михайлович, згодом сприяв створенню власної національної гітарної школи з її спадковістю, творчою відкритістю та гнучкістю до нових викликів [8].

У другій половині XX – на початку XXI століття гітарне мистецтво вступає у фазу активної модернізації. Виконавці дедалі ширше застосовують розширені техніки, експериментують з тембровими ефектами, перкусійними елементами корпусу, флажолетами та нетрадиційними способами атаки, що значно розширює художній простір інтерпретації. Важливим стає також використання електроніки – як у звучанні електрогітари, так і в академічних проєктах із застосуванням звукопідсилення, цифрової обробки та мультимедійних засобів, що сприяє появі нових жанрів і синтетичних форм. Це відображає тенденцію до мікроструктурного аналізу звуку й уваги до найдрібніших деталей, що впливає на спосіб формування виконавської фрази та вибір художніх рішень. Як підкреслює М. Малахова, розширення технічного арсеналу гітариста є невід’ємною умовою сучасної виконавської майстерності й відкриває нові можливості для творчої індивідуалізації [7, с. 39].

Історична еволюція гітари охоплює широкий спектр культурних, технічних і стильових трансформацій, що поступово сформували багатогранну систему виконавських традицій. Різні етапи розвитку інструмента сприяли появі численних шкіл і манер гри, котрі стали основою для сучасного розуміння художньої виразності та створили передумови для подальшого збагачення гітарного мистецтва в умовах глобалізованого культурного простору.

У гітарному виконавстві художньо-виражальні засоби утворюють цілісний рівень музичної мови, через який інструмент набуває здатності не просто відтворювати нотований матеріал, а формувати внутрішню драматургію твору й передавати найтонші емоційні відтінки. У музикознавчому дискурсі цей комплекс охоплює інтонаційні, динамічні, темброві та техніко-артикуляційні параметри, що дозволяють вибудовувати

змістовний наратив виконання. Художня виразність у випадку гітари нерозривно пов'язана з природою самого інструмента – його акустичними можливостями, пластичністю тембру та здатністю до індивідуалізованого звуковидобування, на що звертають увагу сучасні дослідники виконавської майстерності, особливо в контексті розвитку національних гітарних шкіл [1, с. 110].

Центральним чинником виразності постає тембр, який у гітарі залежить від конструктивних особливостей, жорсткості струн, форми й місця атаки, кута торкання та роботи пальців. Можливість «модельовати» звук, зміщуючи руку від підставки до грифа, варіюючи тип штриха або силу контакту, відкриває широкий спектр фарб: від прозоро-холодного звучання до м'якого, насиченого та вокально наближеного. Саме темброва варіативність часто стає ключем до інтонаційного образу твору й демонструє особистий стиль виконавця, що особливо підкреслює М. Тищенко у дослідженнях розвитку вітчизняної гітарної школи [8, с. 215].

Не менш важливим складником художньої мови є динаміка, яка в гітарі має природні межі, але ці обмеження компенсуються здатністю до дуже точного нюансування. Виконавець оперує змінами сили звуку через контроль тиску та швидкості атаки, гру в різних регістрах і створення ефектів поступового наростання чи затухання. Саме контрастні та перехідні динамічні лінії формують відчуття руху й драматичного розгортання музичної думки, що нерідко стає одним із визначальних критеріїв професійної підготовки інструменталіста [3, с. 95].

Артикуляційна система гітари охоплює широкий спектр прийомів – від плавного легато до чітко окресленого стакато, від співучого апояндо до м'якого тіре чи піцікато. Кожен з них допомагає виконавцю структурувати фразу, передати напрям мелодичного руху та досягти потрібної міри виразності. Завдяки різноманітності артикуляційних варіантів гітарне виконання набуває «мовних» рис, де кожен звук має власну вагу й інтонаційний сенс.

Важливу роль відіграють і агогічні прийоми, які забезпечують природність фразування. Мікрорубато, легкі уповільнення чи прискорення, індивідуальне «дихання» фрази дозволяють виконавцеві адаптувати інтерпретацію до внутрішніх смислових акцентів твору. Такі інтонаційні мікрозміщення надають гітарному звучанню живої емоційності та наближають його до мовної інтонації, що особливо помітно в камерних жанрах, де свобода фразування є одним із провідних виконавських стратегій [2].

Особливої уваги потребує поліфонічний потенціал гітари. Інструмент за своєю природою має нетривале звучання, що ускладнює передачу багатоголосної фактури, але водночас змушує виконавця шукати способи підтримання голосів, робити їх інтонаційно незалежними, точно контролювати атаку та протяжність кожного звуку. Ця особливість перетворює поліфонічне виконання на складну мистецьку задачу, результат якої залежить від технічної майстерності та внутрішнього слуху.

Художній потенціал гітари значно розширюється завдяки спеціальним прийомам – флажолетам, тремоло, перкусивним ефектам, різким атакуючим штрихам. Вони дозволяють створювати нові темброві структури, імітувати звучання інших інструментів або надавати музиці експресивної гостроти. Такі ефекти стали важливою ознакою модернізації інструментальної мови XX–XXI століть, про що зазначає В. Блажевич, досліджуючи сучасні тенденції розвитку гітарного мистецтва [1, с. 112].

Усі ці засоби переконливо демонструють, що техніка гри ніколи не є суто механічною. Будь-яке технічне рішення – від вибору штриха до способу атакуювання струни – трансформується у художній інтонаційний ресурс, який формує емоційний образ твору. Таким чином техніка й образність перебувають у тісному взаємозв'язку, і саме їхня гармонійна взаємодія визначає рівень виконавської майстерності, що є ключовим у формуванні сучасного виконавця інструменталіста [7].

Еволюція художньої виразності гітарного мистецтва у XX–XXI століттях тісно пов'язана з технічними змінами самого інструмента та радикальними зрушеннями у стилістиці музики. Конструкційні новачі торкнулися практично всіх елементів гітари: форми корпусу, товщини й матеріалу деки, внутрішньої системи пружин, типу грифа, ладу, різновидів струн. Удосконалення, започатковані ще в XIX столітті й творчо переосмислені у XX столітті, зокрема в традиції, пов'язаній з А. С. Торресом, сприяли розширенню динамічного діапазону, поглибленню резонансних можливостей та урізноманітненню тембрової палітри інструмента [9]. Завдяки цьому виконавець отримав змогу працювати з тоншою градацією нюансів, по-іншому вибудовувати співвідношення голосів, виводити на перший план то мелодію, то фактурне тло, не втрачаючи при цьому чіткості музичної думки. Сучасні дослідники інструментально-виконавської підготовки, зокрема І. Касілов, наголошують, що саме відчуття звукової «пластики» інструмента і вміння керувати динамікою та тембром стає ключовою умовою професійної майстерності музиканта [3, с. 95].

Поява електрогітари та розвиток електронних технологій докорінно змінили уявлення про можливості звуку. Система підсилення, використання звукознімачів, комбик, ефект-педалей перетворили гітару на своєрідну лабораторію тембрів, де природне звучання струн стає лише вихідною точкою для подальшого опрацювання. Реверберація, дилей, дисторшн, модуляційні ефекти створили підґрунтя для гібридних форм звучання, в яких розмиваються межі між акустичним і електронним, «живим» і опосередкованим медіа середовищем. У мультимедійному просторі концертна практика щораз частіше поєднує традиційну гітарну гру з відеоінсталяціями, електронною обробкою звуку, саунд-дизайном, що фактично формує новий тип перформансу й вимагає від виконавця не лише інструментальної, а й технологічної компетентності.

Стильові революції XX століття дали гітарі шанс проявити себе в принципово різних естетичних контекстах. У джазі вона стала повноцінним носієм імпровізаційної логіки, інструментом, через який втілюється миттєва, ситуативна музична думка. У рок-музиці гітара вийшла на передній план як символ емоційної та тілесної експресії, часто пов'язаної з максимальною насиченістю звуку, агресивним ритмом, потужними фактурними пластами. Традиція фламенко, навпаки, продемонструвала, наскільки тонко можна поєднати перкусивність і мелізматичу, ритмічну атакувальність і ліричну співучу лінію, створюючи відчуття одночасної «заземленості» й імпровізаційної свободи. Академічний авангард, що прийшов у гітарну літературу через взаємодію з іншими інструментами й новими композиторськими техніками, запровадив звучання, побудоване на шумах, нестандартних інтервальних структурах, мікрополіфонії, що змусило виконавців переосмислити самі критерії «красивого» звуку. Саме через ці стильові злами, як підкреслює В. Блажевич, гітарне мистецтво поступово виходить за межі традиційного академізму й набуває рис відкритої, міжжанрової системи [1, с. 109].

Паралельно з цими процесами активно формувався пласт розширених технік, які суттєво змінили арсенал художньо-виражальних засобів гітариста. Такі прийоми, як *tapping*, *slapping*, використання відкритих струн у поєднанні з ліворуковими легато-фігураціями, перкусійне вибивання по корпусу, *prepared guitar* із застосуванням різноманітних предметів (палиць, металевих стрижнів, затискачів) розширили акустичні межі інструмента і дозволили відтворювати не лише традиційно «музичні», а й шумові, перкусивні, темброво-ефектні пласти. З часом ці прийоми перестали сприйматися як суто

експериментальні й увійшли до виконавського канону певних напрямів, перетворившись на повноцінні засоби формування образу, драматургії твору, внутрішнього напруження й розрядки. Як зауважує М. Малахова, сучасні інструментально-виконавські вміння неможливо обмежити лише традиційною технікою; вони включають здатність опановувати нові способи звуковидобування й інтегрувати їх у цілісний художній образ [7, с. 39].

Ще однією важливою рисою сучасного гітарного простору стала міжкультурність. Гітаристи активно звертаються до етнічних технік різних регіонів світу, запозичують ритмічні формули, мелодичні обороти, ладові системи, способи поводження з інструментом, притаманний, наприклад, латиноамериканським, середземноморським, близькосхідним традиціям. Це призводить до утворення своєрідної «гібридної» виконавської мови, у якій можна впізнати окремі елементи фольклорних практик, але в новому – академічно організованому чи сценічно перетвореному – форматі. У працях С. Цяня підкреслюється, що саме такий діалог між європейською й азійською гітарною культурою сприяє постійному оновленню жанрових форм і змістовних акцентів гітарної музики [10].

На цьому тлі закономірно формується нова виконавська парадигма XXI століття, у центрі якої опиняється не стільки «правильність» відтворення тексту, скільки індивідуальний стиль артиста. Віртуозність уже не зводиться до швидкості та технічної бездоганності, а розуміється як здатність вільно комбінувати різні техніки, стилі, жанри, створюючи переконливий, художньо виправданий образ. Важливою стає перформативність: присутність виконавця на сцені, його тілесна пластика, комунікація з аудиторією, інколи взаємодія з іншими видами мистецтва. Певною мірою це перегукується з тенденціями, що їх виокремлюють дослідники вітчизняної гітарної школи, зокрема М. Тищенко та Т. Михайлович, які наголошують на тягlostі традицій і водночас на потребі відкритості до нових форм подачі музичного матеріалу [8, с. 216]. У підготовці виконавців дедалі більше уваги приділяється розвитку творчої ініціативи, здатності до інтерпретаційної свободи, що прямо впливає на характер художньої виразності [4].

Отже, технічні й стильові інновації не обмежилися простим розширенням звукових можливостей гітари. Вони глибоко трансформували сам принцип художньої виразності, змістили акцент із відтворення усталених канонів на моделювання індивідуального виконавського простору. Сучасний гітарист виступає не лише «носієм школи» чи «представником традиції», а повноцінним співтворцем художнього тексту, який, спираючись на

історичний досвід та професійні навички, конструює власну, неповторну семантику звучання.

Висновки. Еволюція гітари показує тривалий і багат шаровий шлях інструмента – від античних щипкових прообразів до сучасної концертної та електронної гітари. Кожен історичний етап привносив у виконавську практику нові технічні можливості й естетичні орієнтири, поступово формуючи традиції, на яких тримається сучасне гітарне мистецтво. Саме ця історична тяглість забезпечила появу системи художньо-виражальних засобів, що нині сприймаються як класичні: від тембрової варіативності та динамічних нюансів до фразувальної гнучкості й розвиненої артикуляції.

Сьогоднішнє гітарне мистецтво є результатом поступової, багаторівневої еволюції, у якій конструкція інструмента, зміни техніки, утвердження національних шкіл та зростання ролі індивідуальної інтерпретації тісно переплелися між собою. Сучасний звук гітари вже неможливо уявити без технічних та стильових новацій XX–XXI століть: використання електроніки, розширених технік, міжжанрових запозичень та перформативних підходів. Усе це не лише урізноманітнює темброві можливості інструмента, а й переосмислює саму естетику виконання, зорієнтувавши її на творчий пошук та індивідуальність артиста.

Система художньо-виражальних засобів гітари залишається відкритою та динамічною. Вона постійно трансформується під впливом культурних контекстів, технічного прогресу та нових творчих потреб, забезпечуючи безперервний розвиток гітарного мистецтва й роблячи його одним із найжиттєздатніших і найгнучкіших напрямів сучасної музичної культури.

Список використаних джерел:

1. Блаженець В. Еволюція розвитку виконавських традицій гітарного мистецтва у вітчизняному культурно-освітньому просторі. *Естетика і етика педагогічної діяльності*. 2017. № 15. С. 107–115.
2. Гумінюк С. П., Косинець І. І., Охманюк В. Ф. Особливості виконавських стратегій у камерних та концертних жанрах Астора П'яццоллі: від *Histoire du Tango* до *Double Concerto*. *Fine Art and Culture Studies*. 2025. Т. 1, № 3.
3. Касілов І. А. Специфіка професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Т. 1-2, № 50-51. С. 93–98.
4. Коваленко А. Історико-культурологічний аналіз розвитку інструментальної (гітарної) освіти в Україні у сучасному науково-педагогічному дискурсі. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 12 (2). С. 248–256.
5. Коваленко А. Методологічні основи розвитку інструментальної (гітарної) освіти України. *Репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: Головна сторінка*. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/5066> (дата звернення: 14.11.2025).
6. Кольц І. Миколаївська домрова школа в контексті професійного народно-інструментального мистецтва Півдня України XX – XXI століття. *Репозитарій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва України*. URL: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/3522> (дата звернення: 15.11.2025).

7. Малахова М. О. Інструментально-виконавські уміння – основа виконавської майстерності музиканта-інструменталіста: сольний та ансамблевий аспект. *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти*. Луцьк, 2022. С. 38–42. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41525/1/M_Malakhova_APRUMKMPA_IM.pdf (дата звернення: 16.11.2025).
8. Тищенко М., Михайлович Т. Вітчизняна гітарна школа: історична спадковість виконавських традицій та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2022. № 3. С. 214–219.
9. Торрес А. С. Відродження гітари. URL: <https://uk.perish.info/1140-andres-segovia-torres-revival-guitar.html> (дата звернення: 15.11.2025).
10. Цзян Сюй. Феномен гітари в музичному мистецтві Європи та Китаю: історичні проєкції. *Репозитарій Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. URL: <http://e-archive.knmau.com.ua/handle/123456789/1067> (дата звернення: 16.11.2025).

ЕВОЛЮЦІЯ ХУДОЖНЬО-ВИРАЖАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У ВИКОНАВСЬКОМУ ГІТАРНОМУ МИСТЕЦТВІ

Гур'єв Сергій Анатолійович здобувач вищої освіти, 6 курс
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного Університету Кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв

Науковий керівник: Щербак Ігор Вікторович,
канд. педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва
Навчально-науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського
Національного Університету Кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв

Еволюція художньо-виражальних засобів у виконавському гітарному мистецтві є процесом тривалим, багатовимірним та глибоко пов'язаним із розвитком музичної культури загалом. Гітара, яка впродовж століть існувала переважно як інструмент камерного та побутового музикування, поступово перетворилася на повноцінний концертний засіб художнього висловлення. Її виконавський потенціал розширювався завдяки технічним модернізаціям, творчим пошукам музикантів, а також змінам культурного та естетичного контекстів. Хронологічно ця еволюція охоплює період від романтичної доби до сучасності, проте найінтенсивніші перетворення припадають на XX–XXI століття.

У XX столітті відбувається докорінний перегляд статусу гітари в академічній музичній традиції. На початку століття вона ще асоціювалася із приватними салонами, камерними ансамблями та побутово-розважальною сферою. Однак діяльність Андреса Сеговії стала ключовим чинником, який вивів

інструмент на рівень провідних концертних платформ. Сеговія здійснив колосальний внесок у формування симфонічно мислячих підходів до гітарної виконавської техніки, розширив палітру динамічних і тембрових відтінків, залучив композиторів до створення оригінального репертуару та зробив технічні вимоги до гітаристів суттєво складнішими. Саме завдяки його діяльності гітара перестала бути другорядним камерним інструментом і увійшла до концертного життя як повноправний академічний голос, здатний до масштабного драматичного розвитку й глибоких художніх узагальнень [2].

Після епохи Сеговії виконавці дедалі активніше зверталися до пошуку нових форм артикуляції, динаміки, тембрових поєднань та інтерпретаційних стратегій. У другій половині XX століття значною мірою розширюється технічний арсенал гітаристів: з'являються нові типи апплікатур, системи звуковидобування, засоби розширеної техніки – флажолети різних видів, percussive-техніки, tapping, підготовлена гітара та інші прийоми, що розширюють виражальні можливості.

У XXI столітті виконавське гітарне мистецтво вступає в етап стрімкої динаміки та глобальних трансформацій. Одним із провідних чинників є глобалізація, що відкрила для гітаристів нові горизонти взаємодії з культурними традиціями світу. Завдяки цифровим платформам, міжнародним фестивалям та освітнім програмам формується середовище постійного обміну виконавськими практиками. Сучасні гітаристи інтегрують у свої інтерпретації елементи фламенко, латиноамериканських ритмів, джазових імпровізацій, традицій народів Азії, Африки та Близького Сходу. Таким чином, художня мова гітарного мистецтва стає багатошаровою, поліфонічною в культурному сенсі, збагачуючись інтонаційними моделями інших музичних систем [3].

Значні зміни у XXI столітті також пов'язані з технологічним прогресом, який докорінно вплинув на способи створення та сприйняття гітарної музики. Поширення високоякісних записів, цифрових інструментів, електроакустичних рішень і мультимедійних платформ зумовлює перегляд самого поняття «живого звучання» та меж між акустикою й електронікою. Сучасні виконавці активно

експериментують із просторовою акустикою, комбінують традиційну техніку гри з різними видами електронної обробки, застосовують семплування, лупінг, ефект-процесори.

Окрему увагу слід приділити розвитку національних гітарних традицій, зокрема української школи. У вітчизняному культурно-освітньому просторі формування професійної гітарної педагогіки відбувається активно в другій половині XX – на початку XXI століття, коли зростає кількість спеціалізованих навчальних закладів, конкурсів, концертних платформ. Дослідники підкреслюють поступову трансформацію виконавських традицій – від фольклорної домінанти до академічної системи, що інтегрує світовий досвід і водночас зберігає національну самобутність.

Як зазначає В. Блажевич, розвиток гітарного мистецтва в Україні визначається поєднанням історичних традицій, педагогічних інновацій і зростанням ролі гітари як інструмента професійної музичної освіти [1]. Це сприяє не лише актуалізації гітари в культурному просторі, а й формуванню власної виконавської школи з унікальними інтерпретаційними рисами.

Отже, художньо-виражальні засоби гітарного мистецтва зазнали значної еволюції від камерної інструментальної ліричності до масштабного, багатовимірного та часто експериментального концертного звучання. Їх розвиток був зумовлений впливом видатних постатей, зокрема А. Сеговії, які заклали фундамент академічної гітарної традиції, а також сучасними глобальними й культурними процесами, що розширили горизонти гітарного виконавства. Сьогодні гітара виступає універсальним засобом художнього висловлення, здатним поєднувати традицію і новаторство, локальне і глобальне, академічну стриманість і експериментальну сміливість. Саме ця синтетична природа визначає перспективи подальшого розвитку гітарного мистецтва у світовому культурному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

30

1. Блажевич В. Еволюція розвитку виконавських традицій гітарного мистецтва у вітчизняному культурно-освітньому просторі. Естетика і етика педагогічної дії. 2017. № 15. С. 107–115.
2. Тищенко М., Михайлович Т. Вітчизняна гітарна школа: історична спадковість виконавських традицій та перспективи розвитку. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022. № 3. С. 214–219.
3. Чернишова А. М. Розвиток виконавських традицій гітарного мистецтва у XXI ст. Електронна бібліотека Житомирського державного університету. URL: https://eprints.zu.edu.ua/38854/1/Тези_Чернишова%202024.pdf (дата звернення: 07.11.2025).